

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Právnická fakulta

Šárka Malinovská

Dědictví s mezinárodním prvkem

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Dědictví s mezinárodním prvkem*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Praze dne 11. listopadu 2013

.....

Šárka Malinovská

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. et Mgr. Lukáši Ryšavému za odborné vedení mé diplomové práce. Současně bych zde také ráda poděkovala svým nejbližším za podporu při psaní i po celou dobu mého studia.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	5
ÚVOD	6
1 Dědictví s mezinárodním prvkem	9
2 Kolizní úprava	11
2.1 Kolizní úprava de lege lata	11
2.1.1 Zvláštní kolizní normy	14
2.2 Kolizní úprava po rekodifikaci	15
2.2.1 Zvláštní kolizní normy	16
2.3 Problematika státního občanství	18
2.3.1 Dvojitý státní občanství a neurčité státní občanství de lege lata	18
2.3.2 Vícenásobná nebo neurčitá státní příslušnost po rekodifikaci	20
2.4 Odúmrť	20
2.4.1 Odúmrť de lege lata	21
2.4.2 Odúmrť po rekodifikaci	22
3 Procesní úprava	24
3.1 Pravomoc	27
3.1.1 Pravomoc de lege lata	28
3.1.2 Pravomoc po rekodifikaci	31
3.2 Postavení cizinců	34
3.2.1 Postavení cizinců de lege lata	35
3.2.2 Postavení cizinců po rekodifikaci	36
3.3 Zjišťování a aplikace zahraničního práva	37
3.3.1 Zjišťování a aplikace de lege lata	37
3.3.2 Zjišťování a aplikace po rekodifikaci	38
3.4 Vzájemnost	39
3.4.1 Úprava de lege lata a po rekodifikaci	39
3.5 Uznávání a výkon cizích rozhodnutí	40
3.5.1 Uznávání a výkon cizích rozhodnutí de lege lata	40
3.5.2 Uznávání a výkon cizích rozhodnutí po rekodifikaci	42
4 Úprava dědického práva s mezinárodním prvkem unijními právními předpisy	44
4.1 Nařízení o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení ..	45
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
ABSTRACT in English	57
ABSTRAKT v českém jazyce	57
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV / THE LIST OF KEY WORDS	58

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
DŘ	Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
EHS	Evropský hospodářský prostor
Haagská konference	Haagská konference mezinárodního práva soukromého
Instrukce	Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních
LZPS	Listina základních práv a svobod ČR
NZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Nařízení	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení
ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZZŘ	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

ÚVOD

Téma této diplomové práce „*Dědictví s mezinárodním prvkem*“ je v dnešní době velice aktuální, protože se může dotýkat každého z nás. V příštím roce uběhne již dvacet pět let od roku 1989, kdy v naší republice padl totalitní režim a byla provedena reforma v demokratický právní stát respektující svobodu člověka. Uplyne také deset let od vstupu ČR do EU, která umožňuje volný pohyb v rámci členských států unie. Počet případů dědictví s mezinárodním prvkem od té doby začal rapidně narůstat a neustále se zvyšuje. Proto považuji za vhodné právě nyní, když jsme se dočkali rekodifikace soukromého práva, srovnávat dosavadní úpravu dědění, která bude po více než padesáti letech své existence nahrazena, s úpravou v novém zákonu o mezinárodním právu soukromém. Důležitost věnování se tomuto tématu je zřejmá i z toho důvodu, že sama EU se jím intenzivně zabývá již řadu let a v loňském roce schválila Nařízení řešící mnohé aspekty této problematiky mezi členskými státy.

V současné době je česká právní úprava mezinárodního práva soukromého částečně roztržena i do jiných předpisů kromě ZMPS¹. Dědictví se to týká zejména ohledně ustanovení § 175z OSŘ. Při příležitosti rekodifikace bylo nasnadě modernizovat i stávající ZMPS a aktualizovat úpravu v souladu s novou soukromoprávní úpravou a s unijními předpisy.² NZMPS přinese podrobnější úpravu některých otázek (např. zjišťování a používání zahraničního práva), nově bude vymezovat instituty jako kvalifikační problém, předběžné otázky, nutně použitelné normy nebo podpůrné použití jiného rozhodného práva. Nadále nebude zákon rozdělen na části kolizních a procesních norem, které se tematicky sloučí.³

Cílem této diplomové práce je tedy přinést komplexní pohled na dědictví s mezinárodním prvkem podle české vnitrostátní úpravy *de lege lata*, komparovat ho s úpravou rekodifikovanou, zjistit, k jakým změnám od 1. ledna 2014 dojde a poukázat na nadcházející řešení na úrovni EU. Cílem práce ale není jenom popsat jednotlivé změny, což se ale bez konkrétního popisu problematiky neobejde, nýbrž i závěrečného zhodnocení významu změn, které nová právní úprava přináší, a zjištění, zda byla nová právní vůbec potřebná.

Pomocí syntézy dostupných zdrojů literatury a právních předpisů se budu snažit poskytnout ucelený pohled na dědictví s mezinárodním prvkem podle dosavadní právní úpravy

¹ Kolizní normy směnečného a šekového práva (čl. I § 91 až 98 a v čl. II. § 69 až 75), v zákoně směnečném a šekovém č. 191/1950 Sb., v z. p. p., ustanovení o poměru k cizině (§ 36 až 40), v zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ojedinělá ustanovení o vztazích k cizině jsou v obchodním zákoníku (§ 21 až 26), v zákonu o rodině (§ 5 a 7 odst. 2), v insolvenčním zákonu (§ 426 až 430), v zákoníku práce (§ 48 odst. 3, § 319).

² Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 41.

³ BŘÍZA, Petr. Několik slov o novém zákonu o mezinárodním právu soukromém. *Rekodifikační novinky*, 2012, č. 7, s. 4.

(*de lege lata*). Analýzou s využitím jazykové, systematické, logické a teleologické metody výkladu vyvodím změny přicházející s novou úpravou v této oblasti. Komparací obou úprav pak dovodím, zda jsou změny nutné a zda jsou pozitivní, nebo negativní.

Práce se bude nejprve zabývat definováním dědictví a mezinárodních prvků, které se v něm mohou vyskytnout. Následovat bude druhá kapitola pojednávající o kolizních normách, státní příslušnosti a odúmrti, kdy rovnou z důvodu přehlednosti budu komparovat úpravy obou zákonů. Ve třetí části se budu zabývat procesní problematikou; nejprve zcela obecně, poté se už přímo institutům, které považuji za nejvíce relevantní s ohledem na téma této práce a které rovněž ihned porovnám. Čtvrtá kapitola bude věnována unijním předpisům relevantním pro dědictví v rámci EU dnes, a jelikož dochází i na evropské úrovni k unifikaci norem v této oblasti, věnuji zbylý prostor alespoň stručně novému Nařízení. Závěr práce bude soustředit na rekapitulaci dané problematiky a výstupné zhodnocení nově zaváděných změn.

Dosavadní zpracování tématu shledávám jako velmi kusé a nedostačující. Problematika dědění podle ZMPS je zpracována hlavně v komentářích vzniklých před rokem 1989 a jen několika novějších příspěvcích v odborných časopisech. O nové úpravě přímo na téma mezinárodního dědění nebyl napsán zatím žádný vědecký článek. Zdroje informací týkající se přímo hlavního tématu této práce – komparace dědictví s mezinárodním prvkem podle ZMPS a NZMPS – jsem nenašla bohužel žádné. Lépe jsou dostupné informace ohledně Nařízení, ke kterým existuje řada odborných článků. Jelikož mezinárodní právo soukromé upravuje každý právní řád samostatně, nebylo možné vycházet podrobněji ze zahraničních zdrojů, s výjimkou zdrojů ze Slovenska, které vychází z totožné právní úpravy *de lege lata*. Nejdůležitějším pramenem informací k NZMPS byl samotný text zákona a důvodová zpráva.

Je třeba zmínit, že rozsah této práce vylučuje podrobný rozbor dědického práva nebo mezinárodního práva soukromého, příp. evropského práva. Práce se nezabývá detailně těmito obory; je zaměřena pouze na otázky relevantní pro komparaci úpravy dědictví s mezinárodním prvkem podle účinného zákona č. 91/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním a platného zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Navíc se krátce zmiňuji o prozatím platném nařízení EU ve věcech dědictví, jelikož půjde o přímo účinnou úpravu pro ČR.

Zároveň je nutné podotknout, že je třeba brát stále v potaz existenci dvoustranných a mnohostranných mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas, jsou pro ČR závazné a byly vyhlášeny ve Sbírce mezinárodních smluv a jsou tedy s aplikační předností před zákonem součástí právního řádu ČR.⁴ ČR je nadále smluvním státem i některých úmluv

⁴ Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

uzavřených dříve ČSR nebo ČSSR⁵. Dále pro některé instituty existuje i přímá úprava unijními předpisy, která bude mít přednost. Proto je vždy nezbytné provést důkladný průzkum existujících právních předpisů a úmluv, dříve, než se uplatní normy českého zákona a než platí níže napsané.

Dosavadní výzkum daného tématu chybí, a bude proto vhodné zejména po účinnosti NZMPS a později i Nařízení nadále zkoumat vývoj dané problematiky. Výzkum by měl být podrobnější, jelikož je velmi pravděpodobné, že se bude i nadále zvyšovat množství případů jak dědění s mezinárodním prvkem uvnitř EU, tak i jinde ve světě. Proto by se měl výzkum rozšířit i s ohledem na dvoustranné a mezinárodní smlouvy, jež nabízejí speciální úpravu a jejichž zpracování je bohužel také minimální.

⁵ Čl. 5, odst. 2 10 ústavního zákona České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní republiky.

1 Dědictví s mezinárodním prvkem

Dědické právo je zvláštním majetkovým právem, které se v dobách římského práva odštěpilo z rodinného práva a konstitovalo respekt k projevené vůli zůstavitele jako vlastníka. Předtím se otázka dědění neřešila, a buď došlo k volné okupaci, nebo se vše, co mrtvému náleželo, pohřbilo spolu s ním.⁶

Dědické právo upravuje přechod práv a povinností zemřelého člověka na jiné osoby (objektivní smysl dědického práva) a zároveň jde o souhrn práv a povinností určité osoby, které tato práva a povinnosti přibudou podle objektivního dědického práva, a to v důsledku události smrti jejího předchůdce (subjektivní smysl dědického práva). Subjektivní dědické právo působí *erga omnes*, tzn. je to právo absolutní povahy prosaditelné vůči každému a nikdo do něj nesmí zasahovat.⁷ Dědění se zaručuje – je základním lidským právem zakotveným v LZPS.⁸

Pojem „*dědictví*“ OZ dosud nevymezuje, podle literatury jde o souhrn majetkových práv a povinností zůstavitele, která jeho smrtí nezanikají ani nepřecházejí na právní nástupce jiným způsobem. Zahrnuje vlastnické právo, pohledávky a dluhy.⁹ Jde tedy o předmět dědění, ale často je pojem zaměňován s děděním ve smyslu objektivním a subjektivním, a to i v mezinárodních dokumentech¹⁰. Dochází zde k pojmové nejednotnosti legislativní úpravy. NOZ už zavádí zákonnou definici, kde dědictví je pozůstalost přímo ve vztahu ke konkrétnímu dědici.¹¹

Prozatím upravuje OZ jako jediné dva dědické tituly zákon a závět'.¹² S účinností NOZ bude navíc zavedena dědická smlouva a jako pořízení pro případ smrti přibude odkaz.¹³ Dědictví podle úpravy OZ se nabývá bezprostředně smrtí zůstavitele, která je považována za právní skutečnost – tj. skutečnost na vůli nezávislou, se kterou právo spojuje vznik, změnu a zánik právních vztahů¹⁴. Není k tomu vyžadován žádný úkon (tzv. nabývací úkon).¹⁵ NOZ nově stanovuje, že dědické právo při dědění ze závěti dědici vznikne smrtí zůstavitele, ale jeho dospělost může záležet na různých okolnostech, jako je např. splnění podmínky, doložení času nebo povolání svěřenského nástupce. U dědění ze zákona stále platí, že dědictví se nabývá již

⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1 - 487*. Praha: Linde, 2008, s. 1115.

⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 258.

⁸ Čl. 11, odst. 1 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

⁹ ELIÁŠ: *Občanský zákoník ...*, s. 1126.

¹⁰ Např. Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví a vytvoření evropského dědického osvědčení.

¹¹ § 1475 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹² TSCHÖPL, Robert. Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického. *Ad Notam*, 2001, č. 2, s. 32.

¹³ § 1476 a § 1594 an. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁴ ELIÁŠ: *Občanský zákoník ...*, s. 1124.

¹⁵ ŠVESTKA, DVORÁK: *Občanské právo...*, s. 260.

smrti zůstavitele.¹⁶ Tento princip neplatí v anglickém právu, kde je k nabytí dědictví potřeba rozhodnutí soudu.¹⁷

Z dědického institutu, který je upraven vnitrostátním právem, jehož působnost se omezuje především hranicemi státu, se stává institut mezinárodního práva soukromého tím, že se v něm vyskytne mezinárodní prvek. Tento mezinárodní prvek musí být dostatečně významný a ne zjevně zanedbatelný.¹⁸ Přítomnost mezinárodního prvku v dědické věci má za následek, že soudy musí přihlížet nejen k ustanovením občanského práva hmotného, ale i k normám kolizním a procesním.¹⁹

Jediná norma, která stanoví případy, v nichž jde o dědictví s mezinárodním prvkem, je Instrukce Ministerstva spravedlnosti, a to v případě, že zůstavitel nebyl v době své smrti státním občanem ČR, nebo jestliže alespoň část dědictví se nachází v cizině.²⁰ Teorie vymezuje mezinárodní prvek v případech dědictví širěji. Patří sem tyto skutečnosti: závěť byla sepsána v cizině; zůstavitel byl cizincem; dědictví se zcela nebo zčásti nachází v cizině nebo ve více cizích státech.²¹ Mezinárodní prvek se tedy vyskytuje v podobě osoby²², věci²³, právního úkonu²⁴ nebo cizího rozhodnutí^{25, 26}.

V případech dědictví s mezinárodním prvkem nejprve vyvstává nutnost vyřešit otázku pravomoci orgánu a zvážit, zda podle mezinárodních smluv nebo evropského práva není příslušný k projednání věci cizí justiční orgán. Ve věcech dědění je to zvláště složité, protože může nastat situace, kdy bude dána rozdílná pravomoc ohledně movitých a nemovitých věcí, nebo dojde k zjišťování vzájemnosti. Až pokud je pravomoc justičního orgánu dána, řeší se použití správného hmotněprávního předpisu.²⁷

¹⁶ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 417.

¹⁷ MCCLEAN, David. *Morris: The Conflict of Laws*. 5th ed. London: Sweet and Maxwell, 2000, s. 415.

¹⁸ KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad Notam*, 2013, č. 3, s 5 – 6.

¹⁹ ČERNOHUBÝ, Milan, MÁSILKO, Vilém. *Mezinárodní právo soukromé a procesní v praxi československých soudů a státních notářství*. Praha: SEVT, 1968, s. 131.

²⁰ § 64 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde, 2011, s. 374.

²¹ BYSTRICKÝ, Rudolf. *Nástin mezinárodního práva soukromého*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 187.

²² Např. dědic nebo zůstavitel v cizině.

²³ Např. akcie nebo peněžní účet v cizině.

²⁴ Např. pořízení závěti v cizině.

²⁵ Např. rozhodnutí soudu o dohodě mezi dědici.

²⁶ TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 32.

²⁷ ČERNOHUBÝ, MÁSILKO: *Mezinárodní právo...*, s. 131.

2 Kolizní úprava

V jednotlivých právních řádech existují rozdílné hmotněprávní úpravy dědického práva. To je způsobeno zejména historickým vlivem kulturních tradic v daných zemích.²⁸ Proto si každý stát upravuje dědické vztahy způsobem, který sám uzná za vhodné.²⁹ S ohledem na právní jistotu stanovují právní řády pevně výběr norem práva, které se v mezinárodním soukromoprávním vztahu uplatní. Tyto normy se nazývají normami kolizními. Jejich funkcí je provádět výběr práva, samy neobsahují věcnou úpravu. Skládají se ze dvou částí – rozsahu a navázání. Rozsah označí okruh právních otázek, na které se daná kolizní norma vztahuje. Navázání určí právní řád, jenž se pro řešení dané otázky použije.³⁰ U navázání dvoustranných³¹ kolizních norem se využije hraniční určovatel, což je skutečnost významná pro daný druh právních vztahů nebo otázek, která rozhoduje o výběru práva, jehož se použije.³²

Některé kolizní normy jsou formulovány pod vlivem statutární teorie a přijímají jako základ pro řešení kolizní otázky právní předpis čili statut. Nevztahují se k právnímu řádu jako celku, ale jen k určité jeho části.³³ „*Hmotné právo, stanovící podmínky a způsob přechodu majetku práv a závazků zůstavitele na dědice, určuje tzv. dědický statut (lex successionis).*“³⁴ Při jeho aplikaci hraje roli zejména, zda je pozůstalost složena z movitostí a nemovitostí, zda zemřelý zanechal závět' či nikoliv, a pokud byla poslední vůle zanechána, zda byly dodrženy všechny její náležitosti.³⁵

2.1 Kolizní úprava de lege lata

Kolizní úprava vychází nejčastěji z teorie jednotného dědického statutu, když používá jediného hraničního určovatele pro dědické právní poměry ohledně celého dědictví bez rozlišování mezi nemovitostmi a movitými věcmi – může to být státní příslušnost (*lex patriae*) nebo domicil (*lex domicilii*). Oba se váží přímo na osobu zůstavitele, jde tedy o osobní statut.³⁶ Rozhodným právem podle § 17 ZMPS je právní řád státu, jehož byl zůstavitel státním

²⁸ KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno – Plzeň: Doplněk a Aleš Čeněk, 2009, s. 342.

²⁹ ŠTEFANKOVÁ, Natálie, LYSINA, Peter a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 423.

³⁰ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 103 – 111.

³¹ Jednostranné kolizní normy hraničního určovatele neobsahují, vybírají jediný právní řád, a to svůj domovský.

³² KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 121.

³³ Tamtéž, s. 114.

³⁴ MÁŠILKO, Vilém, ŠTEINER, Vilém. *Mezinárodní právo soukromé v praxi*. Praha: Orbis, 1976, s. 194.

³⁵ FAWCETT, James, CARRUTHERS, Janeen M. *Cheshire, North & Fawcett: private international law*. 14th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 1263.

³⁶ LYSINA, Peter, ŠTEFANKOVÁ, Natálie a kol. *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesným: komentár*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 102.

příslušníkem v době smrti (*lex patriae*). Nejprve je ale nutné zjistit, zda neexistuje mezinárodní smlouva s jiným státem zejména v dědických vztazích se vztahem k dříve socialistickým státům, která by měla aplikační přednost před normami ZMPS^{37, 38}.

Má-li být pro řešení případu užito zahraničního hmotného práva, je nezbytné určit obsah dědického a kolizního práva cizího státu.³⁹ Odkazuje-li toto cizí právo zpět do práva ČR, musíme vždy takový zpětný odkaz chápat pouze jako možnost použít domácí právní řád, a to na základě např. vhodnosti, kdy bude možno dosáhnout jednoduššího řešení věci pomocí českého práva.⁴⁰

Jednotný statut je vývojově modernější.⁴¹ Do pozitivní úpravy byl převzat saským občanským zákoníkem roku 1863, kdy navázáním bylo poslední zůstavitelovo bydliště.⁴² Teorie ho řadí mezi statut neměnný, neboť je dán v době smrti zůstavitele⁴³, je tedy lhůstevné, zda zůstavitel zemřel v ČR nebo v cizině.⁴⁴

Opakem jednotného dědického statutu je rozštěpený dědický statut. Ten určuje pro dědické poměry dva hraniční určovatele, když rozlišuje mezi movitými a nemovitými věcmi. Za hraničního určovatele pro nemovitosti pak platí *lex rei sitae*, tedy místo polohy nemovitosti, a pro věci movité (včetně pohledávek) státní příslušnost nebo domicil. Může tedy i nastat situace, kdy se pro stejné dědictví použije různých právních řádů pro movitost a pro nemovitost, pokud jsou v jiném státě, než kde byl domicil zůstavitele nebo kde měl zůstavitel státní příslušnost.⁴⁵

Rozštěpený statut pochází ze statutárních teorií 14. století, kdy byl řazen mezi statuta realia.⁴⁶ Dodnes existuje např. ve Velké Británii, kde se uplatňuje kombinace *lex rei sitae* a *lex domicilii*, přičemž pro *lex rei sitae* je pak rozhodná doba řízení a ne doba úmrtí, jak bylo dovozeno místní judikaturou^{47, 48}.

³⁷ § 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 343.

³⁹ POKORNÝ, Milan. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 40.

⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

⁴¹ KUČERA, Zdeněk, TICHÝ, Luboš. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním: komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 146.

⁴² TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 33.

⁴³ MÁSilKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 197.

⁴⁴ POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 40.

⁴⁵ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 342.

⁴⁶ TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 33.

⁴⁷ ROLLS COURT: Rozhodnutí ze dne 13. ledna 1846, *Nelson v Lord Bridport*, 8 Beav 547.

⁴⁸ FAWCETT, CARRUTHERS: *Cheshire, North & Fawcette private...*, s. 1277.

Kolizní úpravu dědického práva lze tedy teoreticky vymezit do dvou základních skupin, z nichž každá má dvě podskupiny:

- Jediný hraniční určovatel zakládající jednotný dědický statut:
 - *Lex patriae*,
 - *Lex domicilii*.
- Dva hraniční určovatelé zakládající rozštěpený dědický statut:
 - *Lex rei sitae* pro nemovitosti a *lex patriae* pro movité věci,
 - *Lex rei sitae* pro nemovitosti a *lex domicilii* pro movité věci.

Tato rozmanitost kolizních úprav má význam především v praxi, kdy se u rozštěpeného dědického statutu setkáváme se zpětným a dalším odkazem.⁴⁹ Problémy mohou vzniknout i z toho, že k dědění po stejném zůstaviteli jsou na základě používání odlišných právních řádů ohledně věcí movitých a nemovitostí povoláni různé okruhy dědiců v různém pořadí a s rozdílnými právy a povinnostmi.^{50, 51} Proto je upřednostnění jednotného dědického statutu v § 17 ZMPS vhodnější a méně komplikovanou úpravou, která zajišťuje právní jistotu účastníků dědických vztahů.⁵² Ani zde nejde ovšem o úpravu, která by byla zcela bez negativ. Ta nastávají zejména při praktické realizaci subjektivních práv účastníků právního vztahu, především když jde o soulad stanovisek mezi právním řádem státu, kterým se řídí dědický statut a právním řádem státu, na jehož území se nachází část pozůstalosti, především nemovitosti.⁵³

Do okruhu právních poměrů upravených dědickým statutem náleží zejména tato problematika: zda je dán důvod pro dědění; okamžik nabytí dědictví; co do dědictví patří⁵⁴; dědická způsobilost a nezpůsobilost⁵⁵; možnost odmítnout dědictví; okruh dědiců ze zákona⁵⁶ (jednotlivé dědické skupiny nebo třídy); odpovědnost za závazky zůstavitele; ustanovení o povinných podílech; započítání majetku získaného za života zůstavitele; postavení správce dědictví nebo vykonavatele závěti; dědění ze závěti⁵⁷; zrušení závěti; vydědění; odkazy; nárok

⁴⁹ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 149.

⁵⁰ Např. u rozštěpeného dědického statutu je nutno vytvořit různé majetkové podstaty podle toho, kde majetek leží a zda jde o movitost či nemovitost. Dědické otázky se pak posuzují podle příslušných právních řádů. Po tomtéž např. holandském zůstaviteli, který žil u nás a zanechal dům v Holandsku a dům v Anglii, by byli povoláni různí dědicové podle jednotlivých zemí a majetkových podstat. Pokud by o věci rozhodoval anglický soud, tak by se věci movité dědily podle českého práva, dům v Holandsku by připadl dědicům podle holandského práva a v Anglii dědicům podle anglického práva. BYSTRICKÝ: *Nástin mezinárodního...*, s. 186.

⁵¹ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 424.

⁵² TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 56.

⁵³ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 424.

⁵⁴ Otázkou, zda je zůstavitel věřitelem určité pohledávky nebo dlužníkem závazku nebo vlastníkem věci, se posuzuje samostatně podle příslušného rozhodného práva.

⁵⁵ Otázka způsobilosti dědice, kterým je osoba nikoliv fyzická, se bude posuzovat podle osobního statutu, nikoliv dědického. MÁŠILKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 190.

⁵⁶ Např. zda je dědicem i nasciturus.

⁵⁷ Posuzuje se přípustnost dědění ze závěti, platnost závěti zkracující povinné díly určitých dědiců ze zákona.

potomka zůstavitele, který byl závětí opomenut⁵⁸.⁵⁹ Pro dědění ze závětí existují zvláštní kolizní normy, mezi něž patří způsobilost zřídít nebo zrušit závět' a forma závětí.⁶⁰

2.1.1 Zvláštní kolizní normy

Pro způsobilost zřídít a zrušit závět'⁶¹ je podle § 18 ZMPS rozhodující státní příslušnost v době projevu vůle zřízení nebo zrušení závětí. To zároveň znamená, že závět' neplatná v době jejího zřízení nemůže konvalidovat pozdější změnou státního občanství pořizovatele, protože právo tohoto státu nezná důvody, pro které byla závět' původně neplatná.⁶² Je to speciální norma ve vztahu k § 3, odst. 2 ZMPS, kde by obecně pro právní jednání cizinci případně stačila způsobilost podle českého práva.⁶³ Při následném výkladu projevu vůle je nutné vycházet ze skutkových a právních okolností právě v době jejího projevu.⁶⁴

Státní příslušnost v době projevu vůle je také rozhodující pro stanovení dalších přípustných pořízeních pro případ smrti. Tím může být dědická smlouva nebo společná závět' – pak bude nutné, aby byla připuštěna právním řádem státu každého zůstavitele takového pořízení⁶⁵.⁶⁶ Formulací „další druhy pořízeních pro případ smrti“ předchází § 18, odst. 1 ZMPS kvalifikačnímu problému, jelikož sem lze zahrnout jakákoli přípustná pořízeních pro případ smrti.⁶⁷ Ten by mohl spočívat v nutnosti vypořádat se s institutem, jenž české právo nezná.⁶⁸

Rozhodným právem pro formu zřízení a zrušení závětí je státní příslušnost zůstavitele v době, kdy závět' učinil. Postačí ale, pokud vyhovuje forma závětí právu státu, na jehož území byla závět' učiněna (*lex loci actus*).⁶⁹ Subsidiarita je zavedena z důvodu respektování vůle osob vyskytujících se v cizině, pro případné situace, kdy považují za vhodné nebo nutné učinit předmětný projev vůle a kdy na území těchto států není snadné zachovat formu vyžadovanou domovským státem.⁷⁰ Ten tak v těchto případech slevuje ze svých požadavků.⁷¹ Předpisy mnoha

⁵⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 10. června 2003, sp. zn. 18 Co 428/2001.

⁵⁹ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 423.

⁶⁰ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 147.

⁶¹ Ustanovení se vztahuje i na institut vydědění, neboť to je považováno za pořízení pro případ smrti.

⁶² ČERNOHUBÝ, MÁŠILKO: *Mezinárodní právo...*, s. 135.

⁶³ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 104.

⁶⁴ MÁŠILKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 208.

⁶⁵ Např. pokud náš občan uzavřel dědickou smlouvu s cizincem, byla by neplatná, protože podle OZ dědická smlouva není připuštěna. BYSTRICKÝ: *Nástin mezinárodního...*, s. 189.

⁶⁶ POLÁČEK, Bohumil. *Praktikum mezinárodního práva soukromého a práva mezinárodního obchodu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 81.

⁶⁷ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 425.

⁶⁸ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 105.

⁶⁹ KUČERA: *Mezinárodní právo...*, s. 344.

⁷⁰ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 425.

⁷¹ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 105.

států a jednání Haagské konference⁷² svědčí o tendenci k zakotvení co nejjednodušší formy poslední vůle – tj. holografní, sepsanou, datovanou a podepsanou vlastnoručně.⁷³ Opět jde o speciální ustanovení, tentokrát k § 4 ZMPS.

V případech, že dojde po projevu vůle ke změně státní příslušnosti, nemá to vliv na otázku platnosti vůle ohledně vad vůle ani projevu vůle, způsobilosti zůstavitele k těmto právním úkonům, ani ohledně formy zřízení nebo zrušení závěti. Teorie označuje tento dědický statut jako proměnný, jelikož změnou státního občanství se mění i právní řád upravující úkony zůstavitele. Proměnný dědický statut se už neváže na dobu smrti, neboť by nebylo spravedlivé požadovat od osoby setrvávání v určité státní příslušnosti jen z důvodu zachování platnosti posledního pořízení.⁷⁴ Účinky závěti se ale nadále řídí rozhodným právem v době smrti zůstavitele podle § 17 ZMPS.⁷⁵

2.2 Kolizní úprava po rekodifikaci

Přestože první návrhy NZMPS doporučovaly zavedení rozštěpeného dědického statutu s *lex rei sitae* pro nemovitosti a *lex patriae* pro ostatní jmění⁷⁶, byl nakonec zachován jednotný dědický statut. Hraniční určovateli se ale modernizuje, když NZMPS stanoví za rozhodné právo pro dědické poměry právo státu, ve kterém měl zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti.⁷⁷ Tento hraniční určovatel zohledňuje lépe mobilitu osob, jež se v dnešní době stále zvyšuje.⁷⁸

Zahraniční soudní praxe se už tímto ukazatelem zabývala dříve. V Anglii bylo dovozeno, že „*Jde o místo, kde je osoba regulérně fyzicky přítomna alespoň nějakou určitou dobu*“^{79, 80} ESD pojem vyložil takto: „*Jedná se o místo, které dotyčná osoba určila v úmyslu udělit mu stálý charakter, je stálým nebo obvyklým centrem jejích zájmů.*“⁸¹ Obvyklý pobyt nelze získat během jediného dne. Měla by existovat vůle usadit se, nemusí to ale znamenat natrvalo nebo neměnně. Obvyklý pobyt se ztrácí při opuštění země s úmyslem nevrátit se.⁸² Může se i stát, že osoba nebude mít místo obvyklého

⁷² Jde o stálý orgán, jehož předmětem činnosti je pokrokové sjednocování norem z oblasti mezinárodního práva soukromého. ČR je řádným členem od 28. ledna 1993, kdy navázala na předchozí účast ČSSR.

⁷³ MÁŠILKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 202.

⁷⁴ Tamtéž, s. 197.

⁷⁵ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, ..., s. 151.

⁷⁶ ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 289.

⁷⁷ § 76 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ BRÍZA: *Několik slov o novém zákonu...*, s. 5.

⁷⁹ High Court of Justice: Rozhodnutí ze dne 1. ledna 1974, *Cruse v Chittum*, 2 All ER 940.

⁸⁰ COLLIER, John G. *Conflict of Laws*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 55.

⁸¹ Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 8. července 1992, *Knoch v Bundesanstalt für Arbeit*, C-102/91, Sb. rozh. s. I-4331, odst. 21 a 23; Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 17. února 1977, *Di Paolo v Office national de l'emploi*, 76/76, Sb. rozh. s. 315, odst. 17-20.

⁸² COLLIER: *Conflict of...*, s. 55 – 56.

pobytu. Pobyt nesmí být nezákonný, pak by se nejednalo o obvyklý pobyt.⁸³ Obvyklým pobytem se nerozumí definice v § 2 písm. q) zákona o státní statistické službě⁸⁴.

Při výkladu pojmu by měla být brána v úvahu zejména rodinná situace zaměstnané osoby; důvody, které ji vedly k přestěhování; délka a kontinuita pobytu; skutečnost, že má v místě stabilní zaměstnání; apod.⁸⁵ Výhodou tohoto hraničního určovatele je, že nadále existuje možnost zachovat si státní občanství, ať už z emočních nebo jiných osobních důvodů, ještě dlouho poté, co už je osoba blíže a legitimně propojena s jinou zemí.⁸⁶ Poprvé byl normován v Haagské úmluvě o právu použitelném pro dědictví v případě smrti⁸⁷, ke které ČR nepřistoupila a která dosud není platná⁸⁸, jako kompromis mezi domicilem a státní příslušností⁸⁹. Zakotvení tohoto nového hraničního určovatele v českém právu vnímám jako krok kupředu, protože zavádí jistou míru flexibility a reaguje na evropské standardy.

NZMPS zavádí navíc i zvláštní úpravu pro případy, kdy zůstavitel je státním občanem ČR, ale obvyklý pobyt má v zahraničí. Podle českého práva se bude postupovat, pokud alespoň jeden jeho dědic má v ČR obvyklý pobyt⁹⁰. Za těchto okolností by totiž bylo použití zahraničního práva v rozporu s rozumným očekáváním.⁹¹

Co se týče zpětného a dalšího odkazu, nenavazuje NZMPS na dřívější judikaturu a na teorii, která stanovila, že pokud vede kolizní norma zpět do českého práva, použije se naše hmotné právo jedině po náležitém uvážení a za předpokladu, že bude věc vyřešena lépe a snadnějším způsobem. Nová zákonná úprava ale rovnou zakotvuje automatickou aplikaci českého práva, pokud ustanovení práva zahraničního odkazují zpět do českého právního řádu.⁹²

2.2.1 Zvláštní kolizní normy

NZMPS nadále zachovává zvláštní kolizní normy pro způsobilost pořádit nebo zrušit závět' a pro formu závěti, přičemž je ale nastávající úprava rozsáhlejší a normuje více možných

⁸³ CLARKSON, Christopher M. V., HILL, Johnatan. *Jaffey on the Conflict of Laws*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002, s. 52.

⁸⁴ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 55.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ BRIGGS, Adrian. *The Conflict of Laws*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, s 27.

⁸⁷ MCCLEAN: *Morris: The Conflict of Laws*. 5th ed. London: Sweet and Maxwell, 2000, s. 426.

⁸⁸ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 343.

⁸⁹ CLARKSON, HILL: *Jaffey on the Conflict...*, s. 51.

⁹⁰ Např. půjde o případy, kdy český občan, zaměstnaný u mezinárodní organizace v zahraničí po dosažení důchodového věku a ukončení pracovního poměru, zůstane nadále v cizím státě a bude v něm mít i obvyklý pobyt. Jeho děti jako dědici ale žijí v ČR.

⁹¹ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 64.

⁹² Srov. § 21, odst. 1 zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

řešení, včetně volby práva. Reaguje i na změny zavedené NOZ v oblasti dědických titulů a pořízení pro případ smrti.⁹³

Co se týká způsobilosti pořídit a zrušit závěť, oproti úpravě ZMPS přibývá ke kritériu státního občanství alternativní kritérium obvyklého pobytu, a to v zájmu zachování platnosti závěti i pro veškeré další přípustné druhy pořízení pro případ smrti.⁹⁴ Jde opět o speciální ustanovení, tentokrát k § 29, odst. 2 NZMPS, v němž je zachována volnější úprava a subsidiarita právního řádu v místě, kde fyzická osoba právní jednání činí. Nadále tak bude trvat přísnější standard pro způsobilost zřídit nebo zrušit závěť, jenž musí odpovídat právnímu řádu státu, kde má osoba občanství nebo obvyklý pobyt. Nepostačí způsobilost podle právního řádu v zemi, kde se zrovna osoba nachází.

Úprava NZMPS týkající se platnosti formy zřízení a zrušení poslední vůle⁹⁵ zůstavitele je pojata velmi široce, tak, aby její platnost v co možná nejvíce případech nebyla dotčena. Proto § 77, odst. 2 NZMPS, písm. a) až e) vymezuje (opět alternativně) následující hraniční určovatele – kritériem je právní řád státu, jehož občanem byl zůstavitel⁹⁶ v době projevu vůle nebo v době své smrti; nebo na jehož území byla pořízena poslední vůle; příp. ve kterém měl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době své smrti obvyklý pobyt; nebo kterého se má použít pro dědické právní poměry, nebo by se ho pro ně mělo použít v době pořízení závěti; nebo ve kterém je nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitost. Tato kritéria odpovídají Haagské úmluvě o právu použitelném pro formu závěti⁹⁷, ke které ale ČR nepřistoupila⁹⁸. Nárůst hraničních určovatelů s ohledem na zachování platnosti posledních pořízení odráží stále se zvyšující snahy o zachování respektu vůle jejich pořizovatelů.⁹⁹ Jde o speciální ustanovení k § 42 NZMPS.

Novým speciálním institutem je volba práva stanovená § 77, odst. 4 NZMPS, která se týká dědění ze závěti, dědické smlouvy nebo jiného pořízení pro případ smrti. Tato volba práva ale není absolutní, omezuje se na volbu dědických právních poměrů (vč. nemovitostí) řídicích se právem státu, v němž má zůstavitel v době pořízení obvyklý pobyt, nebo jehož občanem v této době je.¹⁰⁰ Úpravou volby práva reaguje zákonodárce na mezinárodní tendence ve vývoji kolizního práva a poskytuje tak další alternativu pro uplatnění autonomie vůle.¹⁰¹

Nově pojatou úpravu vnímám velmi pozitivně, protože je zřejmé, že dosud jsme „pokulhávali“ za ostatními vyspělými státy Evropy jak v ohledu zastaralého hraničního

⁹³ § 77 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 64.

⁹⁵ Tato ustanovení platí pro formu zřízení i zrušení závěti, dědické smlouvy i jiného pořízení pro případ smrti.

⁹⁶ V případech dědické smlouvy pak půjde o některou z jejích stran.

⁹⁷ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 64.

⁹⁸ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 344.

⁹⁹ KUČERA, Zdeněk. *Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého*. Praha: Karolinum, 1996, s. 99.

¹⁰⁰ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 64.

¹⁰¹ KUČERA: *Vybrané otázky...*, s. 99.

určovatele, tak co se týče možností pořizování poslední vůle a zachování její platnosti v co největším počtu možných případů. Nejvíce si považuji nově poskytnuté možnosti volby práva, která podle mého názoru vyjadřuje maximální možný respekt k vůli zůstavitele. Myslím si, že nová úprava přinese v mnoha případech vhodnější řešení věcí dědických.

2.3 Problematika státního občanství

Naskýtá se otázka, jak se bude postupovat v případech osob s dvojitým občanstvím (bipolitů) nebo osob bez státního občanství (apolitů). I přesto, že některé mezinárodní smlouvy zabraňují dvojímu státnímu občanství, jde o poměrně častou problematiku. Státní občanství je podle mezinárodních smluv i ZMPS jedním z nejdůležitějších hledisek pro posouzení pravomoci soudu¹⁰² a pro stanovení kolizních norem.¹⁰³

2.3.1 Dvojitý státní občanství a neurčité státní občanství *de lege lata*

V případě, že bude zůstavitel v době smrti příslušníkem více států nebo naopak nebude příslušníkem žádného státu, musí být stanovena rozhodující státní příslušnost, a tím i právní řád určující dědickoprávní poměry, podle § 33 ZMPS.¹⁰⁴ Pro případ, že má osoba dvě občanství, z nichž jedno je české, bude rozhodným právo ČR¹⁰⁵. Pro stát není rozhodnou skutečností, že jeho státního občana považuje za svého příslušníka i jiný stát.¹⁰⁶ Ustanovení zakládá prioritu českého občanství před občanstvím jiných zemí. V situaci, kdy má osoba více státních občanství, ale ani jedno není české, je určujícím to, které osoba nabyla naposledy. Rozhoduje zde tedy časový faktor. Problém nastane, pokud osoba nabyla více státních občanství ve stejném okamžiku. Není tedy možné určit rozhodné občanství. Pak se postupuje obdobně, jako když jde o osobu bez občanství kteréhokoliv státu, nebo jako když nelze zjistit, jaké občanství osoba má v rozhodném čase.¹⁰⁷

Tyto situace se řeší stanovením práva státu, na jehož území měl zůstavitel bydliště. Pojem bydliště není v ZMPS vymezen. Bydlištěm je místo, kde se fyzická osoba zdržuje v úmyslu

¹⁰² POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 54.

¹⁰³ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 192.

¹⁰⁴ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 102.

¹⁰⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

¹⁰⁶ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 192.

¹⁰⁷ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 275.

zdržovat se zde trvale (subjektivní stránka), přičemž to lze usuzovat i z vnějších okolností (objektivní stránka).¹⁰⁸ Nejvyšší soud ho vymezuje takto: „Obsah pojmu bydliště není totožný s obsahem pojmu ‚trvalý pobyt‘, kterého užívají předpisy správního práva upravující evidenci obyvatel¹⁰⁹. Bydlištěm fyzické osoby se rozumí obec, resp. městský obvod, v němž tato osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat. Bydlištěm je zejména místo, kde má fyzická osoba svůj byt, rodinu, popř. kde pracuje, jestliže tam také bydlí.“¹¹⁰ Otázka, zda měl zůstavitel bydliště na určitém místě, se řeší podle práva platného v tomto místě.¹¹¹ V ČR lze za toto bydliště u cizince považovat povolený trvalý pobyt podle zákona o pobytu cizinců na území České republiky.¹¹² Pokud bydliště nelze zjistit, rozhoduje právo státu, kde měl zůstavitel pobyt¹¹³. Pokud nelze zjistit ani ten, postupuje se podle fikce – jako by byl občanem ČR.¹¹⁴ Odst. 3 tedy slouží jako subsidiární norma, pokud nelze postupovat podle předchozích ustanovení.¹¹⁵

Došlo-li ke změně státního občanství, je při posuzování věci rozhodný stav v době rozhodování¹¹⁶. V situaci, že dojde ke změně kolizního ustanovení, je stále rozhodný stav v době rozhodování, a to i pokud půjde o použití ustanovení hmotného práva právního řádu ČR nebo cizího právního řádu¹¹⁷.¹¹⁸ Existují i jiné názory, které s tímto pojetím¹¹⁹ nesouhlasí, a uvádí jako určující časové faktory např. dobu, ve které došlo k právně významné skutečnosti, byl dovršen skutkový děj, trvá určitý právně významný vztah, nebo okamžik zahájení řízení. Rozhodnou dobou nelze proto vždy rozumět dobu rozhodování.¹²⁰ K druhému postoji se přikláním i já, zejména proto, že je ve věcech dědických podpořen jak českou judikaturou (např. bylo dovozeno, že okamžik smrti zůstavitele je rozhodný pro posouzení, jaký majetek zanechal svým dědicům¹²¹), tak i zahraniční (např. když bylo uznáno, že rozhodným právem je právo k okamžiku úmrtí a ne v době rozhodování¹²²).¹²³

¹⁰⁸ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 107.

¹⁰⁹ § 10, odst. 1 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů.

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004.

¹¹¹ TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 52.

¹¹² FENYK, Jaroslav, ONDRUŠ, Radek. *Právní styk s cizincem v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy*. Praha: Linde, 1997, s. 194.

¹¹³ Pobytem je místo, kde se osoba zdržuje bez úmyslu zdržovat se tam trvale. KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 193.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 276.

¹¹⁶ § 154 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

¹¹⁸ POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 55.

¹¹⁹ Nesouhlasí s jedinou rozhodnou dobou jako dobou rozhodování podle § 154 OSŘ ani s usnesením Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

¹²⁰ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 192.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. září 1999, sp. zn. 21 Cdo 2460/98.

¹²² Court of Probate: Rozhodnutí ze dne 20. června 1871, *Lynch v Provisional Government of Paraguay*, LR2 P & D.

¹²³ COLLIER: *Conflict of...*, s. 270.

2.3.2 Vícenásobná nebo neurčitá státní příslušnost po rekonstrukci

Ustanovení § 28 NZMPS reflektuje dosavadní úpravu a modernizuje ji. Pokud má tedy člověk více občanství včetně českého, je rozhodné občanství ČR. V případech, kdy nemá občanství ČR, stanoví se nově, že rozhodnou bude státní příslušnost státu, k němuž vzhledem k životním poměrům osoby výrazně převažuje její vztah, až subsidiárně se použije jako rozhodná příslušnost nabytá naposledy.¹²⁴ Tuto změnu vnímám jako pozitivní, protože ne vždy platí, že naposledy nabyté státní občanství je ke státu, k němuž převažuje vztah osoby. Zároveň se tímto ustanovením vyřeší případy, kdy osoba nabude více státních občanství v jeden okamžik, např. narozením, a pak se u ní postupuje jako u osoby bez státní příslušnosti, což opět nemusí být ve všech situacích nejlepším řešením.

U osob bez státní příslušnosti se bude rozhodovat obdobně jako podle ZMPS. NZMPS ale opouští jako určovatele bydliště, které je nahrazeno obvyklým pobytem, a pobyt, na jehož místě je stanoveno právo státu, na jehož území se zdržuje.¹²⁵ Nově je připojeno ustanovení odstavce 4 (pro žadatele o udělení mezinárodní ochrany, azylanty a jiné osoby), které vychází z Úmluvy o právním postavení uprchlíků¹²⁶ a z Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti¹²⁷ Pro ně bude řídicí úprava v mezinárodních smlouvách, příp. úprava pro apolity.¹²⁸

2.4 Odúmrť

Odúmrť je zvláštní případ nabytí dědictví státem.¹²⁹ ZMPS ustanovení o odúmrti neobsahuje. Zda se jedná o případ odúmrti, lze posoudit podle dědického statutu. Pokud ten stanoví, že není-li po zůstaviteli žádný dědic, dostane pozůstalost stát, zřejmě se jedná o vlastní stát. V případech, kdy leží odúmrť na území jiného státu, je ale sporné, kterému státu připadne. Zda státu, podle jehož dědického statutu se rozhoduje, nebo státu, na jehož území odúmrť je. Tato problematika se řeší kvalifikací nároku státu na odúmrť.¹³⁰ Právní řády ho pokládají za nárok dědickoprávní nebo za právo okupovat věc, proto by tato sporná otázka měla být zařazena mezi věcná práva. Navzdory tomu většina právních pořádků řadí odúmrť v rámci úpravy hmotného

¹²⁴ § 28, odst. 2 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

¹²⁵ § 28, odst. 3 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

¹²⁶ Čl. 12, odst. 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků z 28. července 1951.

¹²⁷ Čl. 12 Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti z 28. září 1954.

¹²⁸ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 54.

¹²⁹ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1017.

¹³⁰ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 345.

práva do problematiky dědění.¹³¹ Dále existuje i úprava smlouvami o právní pomoci, které ustanovují, že movitá odúmrť připadá státu podle státní příslušnosti zůstavitele a nemovitá státu, na jehož území se nachází.¹³²

V prvním případě dědickoprávního nároku je stát dědicem, pokud neexistují jiní dědicové. Právní řády těchto států¹³³ připouští možnost získání odúmrti na jejich území i cizímu státu, který taktéž uznává dědickoprávní nárok a jehož právo je zároveň dědickým statutem. Pokud by ale cizí stát uznával nárok jako právo okupace, bylo by zřejmě v rozporu s veřejným pořádkem státu, na jehož území odúmrť je, aby umožnil takovou okupaci majetku cizím státem na svém území.¹³⁴ V této situaci postupuje soud podle svých předpisů o majetku bez vlastníka nebo o dědickém právu, uplatní se *lex fori*.¹³⁵

V druhém případě, kdy stát považuje nárok za právo okupovat věc jako *res nullius* na státním území vyplývající ze státní suverenity¹³⁶, jde o zvláštní důvod vzniku vlastnického práva státu, který se posuzuje právem místa polohy věci (*lex rei sitae*) v době rozhodné skutečnosti – řídí se věcným statutem. Právní řád takového státu nedovoluje, aby majetek nacházející se na jeho území připadl jako odúmrť jinému státu, než je on sám. Nevýhodou ale je, že pokud se toto pojetí uplatňuje, tak i v případě úmrtí vlastního občana s majetkem na území cizího státu, jenž uznává dědickoprávní nárok, povede kolizní norma zpět podle státní příslušnosti zůstavitele a nárok na odúmrť bude odmítnut z důvodu rozporu s veřejným pořádkem. Tím je zákaz státu nabývat okupací věci v jiném státě.¹³⁷

2.4.1 Odúmrť de lege lata

De lege lata české právo nezná *res nullius*, věc ničí, ale i tak z § 462 OZ vyplývá, že v ČR v případě odúmrti jde o zvláštní důvod nabytí majetku státem, který není dědění.¹³⁸ Stát nemůže dědictví odmítnout a neodpovídá za dluhy převyšující cenu majetku nabytého odúmrtí svým vlastním majetkem. Pokud ale dědí ze závěti, neplatí to tak. Pak lze dědictví odmítnout a za dluhy odpovídá, jako by byl v postavení kteréhokoliv dědice.¹³⁹ Podle § 470 OZ tedy stále do výše ceny

¹³¹ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 102.

¹³² KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 346.

¹³³ Např. Španělsko, Německo, Itálie, Maďarsko, Polsko.

¹³⁴ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 345.

¹³⁵ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 148.

¹³⁶ Např. státy common law, Francie, Rakousko.

¹³⁷ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 147 – 149.

¹³⁸ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 345.

¹³⁹ ŠVESTKA, DVORÁK: *Občanské právo...*, s. 282.

nabytého dědictví.¹⁴⁰ V případě věci z pozůstalosti na území ČR se použije jako kolizní úprava §§ 5 a 6 ZMPS právo místa, kde věc je, popř. kde byla v době, kdy nastala rozhodná skutečnost pro vznik vlastnického práva. Proto odúmrť nacházející se na našem území připadá ČR.¹⁴¹ Dědické právní poměry se ale řídí právem státu, jehož státním občanem byl zůstavitel v době smrti (§ 17 ZMPS) až do konstatování, že neexistuje žádný dědic.¹⁴²

2.4.2 *Odúmrť po rekodifikaci*

S účinností NOZ se mění pojetí v tom, že se zavádí fikce státu jako zákonného dědice, a výslovně se stanoví, že jde o případ odúmrťi¹⁴³. § 1634 NOZ ji definuje tak, že říká, že nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, připadá dědictví státu a na stát se hledí, jako by byl zákonným dědicem. Důvodem změny v pojetí odúmrťi je, že v případě zachování koncepce státní majetkové výsosti okupace věci nespádají práva a povinnosti založená odúmrtním nárokem do dědického práva, ale do práva veřejného, což v podstatě vylučuje možnost uplatnění pravidel mezinárodního práva soukromého vztahující se na kolizní normy dědického práva (viz výše).¹⁴⁴

Nadále ale bude platit, že stát nemá právo odmítnout dědictví ani nově zavedený odkaz. Ohledně odpovědnosti za dluhy pro stát platí ex lege uplatnění výhrady soupisu, takže bude odpovídat stejně jako dědic, který takovou výhradu uplatnil, tedy jen do výše nabytého majetku.¹⁴⁵

NZMPS už odúmrť normuje v § 78, kde výslovně stanoví, že jestliže není žádný dědic, tak věci a práva umístěná na území ČR připadnou ČR. Jde o vyřešení odúmrťi v případech, kdy se dědické právní poměry řídí zahraničním právem. Dochází tak k odstranění přetrvávajících pochybností v zájmu ČR. Pokud by věci a práva na našem území zůstaly bez vlastníka, jednoznačně připadnou českému státu.¹⁴⁶

Dále je stanoveno, že za dědice se nepovažuje stát nebo jiný územní útvar nebo pro tyto případy existující instituce, ledaže by byly dědicem ustanoveným v závěti.¹⁴⁷ Domnívám se, že tato norma má zabránit vydání dědictví cizímu státu, který rovněž uznává odúmrť za dědickoprávní nárok, a pokud by tedy mělo podle cizího práva připadnout dědictví cizímu státu, ze zákona to

¹⁴⁰ ELIÁŠ, Karel. Raison d'être práva dědického. In HORYNA, Mojmir (ed). *Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám*. Praha: Karolinum, 2008, s. 144.

¹⁴¹ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 148.

¹⁴² FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 196.

¹⁴³ ELIÁŠ: *Občanský zákoník ...*, s. 1149.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 140.

¹⁴⁵ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 403.

¹⁴⁶ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 64.

¹⁴⁷ § 78, věta druhá zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

nepůjde, protože je to NZMPS výslovně vyloučeno. Tak je tedy garantováno, že ve všech případech případně odúmrť nacházející se na našem území České republice. Výjimkou je zůstavitelova poslední vůle, která může stanovit jinak, což zákon respektuje.

3 Procesní úprava

Smrt zasahuje do majetkových poměrů prvkem nejistoty, proto do nich vstupuje úřední ingerence, a to v zájmu dědiců i třetích osob a s ohledem na opětovné nastolení právní jistoty. V dědictví se uplatňuje zásada ingerence veřejné moci.¹⁴⁸ Dědictví se projedná vždy, pokud v návaznosti na úmrtí osoby vyvstává zákonná potřeba úpravy právních vztahů týkajících se vlastnictví k majetku nebo majetkových práv zůstavitele.¹⁴⁹

Věcně příslušným je v těchto otázkách okresní soud, jehož místní příslušnost je určena výlučně, a to na soudní obvod, v němž měl zůstavitel naposledy bydliště, nebo pokud neměl bydliště, příp. ho nelze zjistit, tak ten, kde měl naposledy pobyt. Není-li takový soud, pak ten, v jehož obvodu je zůstavitelův majetek, a je-li takových soudů více, pak ten, který první provedl úkon.¹⁵⁰ Řízení o dědictví se zahajuje, jakmile se soud o úmrtí nebo prohlášení za mrtvého dozví. Informován může být oznámením matričního úřadu, návrhem nebo jen podnětem¹⁵¹. Jde o řízení nesporné, v němž se uplatní druhá definice účastníků. Účastníky jsou osoby, u nichž se lze důvodně domnívat, že jsou dědici, a pokud neexistují, pak stát. Dědicem se osoba stane v průběhu řízení, až když po řádném poučení a vyrozumění neodmítne dědictví.¹⁵² Dále to jsou při předložení dědictví věřitelé nebo vypravitel pohřbu, má-li pozůstalost nepatrnou hodnotu.¹⁵³

Pokud zemře český občan mimo území ČR, zapisuje se jeho úmrtí do zvláštní matriky vedené Úřadem městské části Brno-střed. Pro řízení je nezbytné doložení této právní skutečnosti úmrtním listem vydaným zvláštní matrikou ČR. Nepostačí předložení listiny vydané zahraničním úřadem, protože bez českého dokumentu nelze úmrtí zapsat do centrální evidence obyvatel, což pak komplikuje vyhledání informací a příbuzných pro dědické řízení v příslušných registrech¹⁵⁴. Zjišťování okruhu dědiců v případě, že zůstavitel měl vícero státních občanství, z nichž jedno bylo české, nelze dovozovat pouze z listiny o dědictví vydané soudem cizího státu, i kdyby aplikoval české dědické právo, protože některé skutečnosti nemohou být cizímu soudu známy¹⁵⁵.¹⁵⁶ Na druhou stranu bylo dovozeno, že české soudy jsou vázány rozhodnutím

¹⁴⁸ ELIÁŠ: *Raison d'être* ..., s. 146.

¹⁴⁹ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk*..., s. 193.

¹⁵⁰ WINTEROVÁ: *Civilní právo*..., s. 370.

¹⁵¹ Nejčastěji v případě úmrtí cizince, který zanechal majetek na území ČR, dá podnět některý z jeho dědiců.

¹⁵² SVOBODA, Jiří. Dědické řízení s cizím prvkem. *Ad Notam*, 2009, č. 3, s. 84.

¹⁵³ DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I: komentář, § 1-200za*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1191 – 1192.

¹⁵⁴ § 20 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů; § 109a - 109e zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 21 Cdo 200/2009.

¹⁵⁶ BARTOŠ, Jiří. Dědictví po zůstaviteli s dvojitým státním občanstvím. *Ad Notam*, 2012, č. 3, s. 9.

cizozemských soudů o okruhu dědiců po zůstaviteli podle cizozemského právního řádu při uznání a výkonu rozhodnutí.¹⁵⁷

Obecně je charakteristické, že řízení je vedeno notářem jako soudním komisařem, jehož úkony (přestože jsou neveřejné) jsou považovány za úkony samotného soudu.¹⁵⁸ Za dob existence státního notářství existovaly pro dědictví s mezinárodním prvkem specializovaní notáři. Dnes může podle rozvrhu práce tato věc napadnout jakémukoli notáři.¹⁵⁹ Soudní komisař ale nemůže žádat o poskytnutí právní pomoci v cizině.¹⁶⁰ Věci týkající se ciziny vyřizuje soud na základě podkladů a znění návrhů připravených notářem.¹⁶¹ Ten musí dbát na zvláštní právní povahu, složitost a význam těchto právních vztahů. Ve svých postupech musí vzít v potaz normy cizího práva i mezinárodní smlouvy.¹⁶² Justičním orgánem v těchto případech v ČR je pouze soud.¹⁶³ Notář postoupí dědický spis okresnímu soudu, který jej pověřil. Soud pak prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti ČR požádá o zjištění nutných informací v zahraničí.¹⁶⁴

Podle českých procesních předpisů projedná soudní komisař dědictví a připraví pro soud usnesení. Je pravidlem, že vyřízení trvá delší dobu než v běžných případech, jelikož notář musí provést více úkonů, jež jsou časově náročné nebo mimořádně obtížné, popř. v cizím jazyce.¹⁶⁵ Tomu odpovídá možnost zvýšení odměny notáře až o sto procent.¹⁶⁶ Rozhodnutí soudu o nabytí dědictví má zpětné účinky k datu úmrtí.¹⁶⁷ Tento princip neplatí v anglickém právu, kde je k nabytí dědictví potřeba rozhodnutí soudu; jde o konstitutivní rozhodnutí s účinky *ex nunc*. Neplatí ani pro případy s cizím prvkem, v nichž by se podle kolizních norem uplatnilo právo státu, jehož účinky nabytí dědictví mají za normálních okolností povahu *ex tunc*.¹⁶⁸

Mezinárodní právo procesní je souborem právních norem daného právního řádu, které upravují postup soudů a jiných orgánů a účastníků, popř. i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž se vyskytuje mezinárodní prvek. S ohledem na dědické právo sem mj. patří normy upravující pravomoc tuzemských soudů,

¹⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. dubna 2009, sp. zn. 21 Cdo 1371/2008.

¹⁵⁸ WINTEROVÁ: *Civilní právo...*, s. 370.

¹⁵⁹ TLÁŠKOVÁ, Šárka. Dědictví s mezinárodním prvkem. *Ad Notam*, 2008, č. 6, s. 200.

¹⁶⁰ § 38 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶¹ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní...*, s. 223.

¹⁶² ŠPOKOVÁ, Eliška. Dědictví s cizím prvkem. *Ad Notam*, 2003, č. 3, s. 58.

¹⁶³ § 65 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

¹⁶⁴ Pro pomoc v rámci EU se postupuje podle nařízení Rady (ES) č. 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech, pro pomoc mezi státy mimo EU může platit Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských nebo obchodních ze dne 18. března 1970, k níž ČR přistoupila, příp. jiná dvoustranná mezinárodní smlouva.

¹⁶⁵ TLÁŠKOVÁ: *Dědictví s mezinárodním...*, s. 197.

¹⁶⁶ § 14 vyhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví

¹⁶⁷ ELIÁŠ: *Občanský zákoník...*, s. 1124.

¹⁶⁸ MCCLEAN: *Morris: The Conflict...*, s. 415.

postavení cizinců v řízení, zjišťování cizího práva a vzájemnosti, důkazní moc cizozemských veřejných listin, právní pomoc ve styku s cizinou a uznání a výkon cizích rozhodnutí.¹⁶⁹

Mezinárodní soukromé právo procesní se řídí obecnými zásadami¹⁷⁰, ale existují i čtyři pro něj specifické. Patří sem zásada priority mezinárodních smluv, zásada vzájemnosti, zásada postupu podle vlastního právního řádu - v řízení se principiálně postupuje podle domácích procesních předpisů (*lex fori*). ZMPS to výslovně stanoví v § 48, kde zároveň poukazuje na rovné postavení účastníků při uplatňování práv – zásadu stejného postavení v řízení pro cizince jako pro tuzemského občana.¹⁷¹ Rozhodnutím soudu o pravomoci je současně rozhodnuto i o použití procesního předpisu, který má být v řízení o projednání dědictví aplikován.¹⁷²

Při vyřizování dědictví a poskytování informací o pozůstalosti v zahraničí dědicům v ČR, jejichž pobyt není zastupitelským úřadům ČR znám, spolupracují české Ministerstvo spravedlnosti i soudy.¹⁷³ Smlouvy o právní pomoci nebo konzulární smlouvy¹⁷⁴ s některými státy stanoví, že v dědických věcech jsou diplomatické a konzulární úřady oprávněny zastupovat své státní občany i bez jejich plné moci. Jedná se o případy nepřítomnosti těchto osob, nebo jsou-li bez zástupce. Prostřednictvím těchto orgánů je vhodné doručovat v situaci, kdy dědic, který je občanem ČR, žije v zemi, jež není členem EU nebo nepřistoupila k Haagské úmluvě o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních ze dne 15. listopadu 1965.¹⁷⁵ Pro doručování v rámci EU platí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech.

Haagská úmluva o mezinárodní správě pozůstalosti¹⁷⁶ zavádí možnost mezinárodní správy pozůstalostí zřízením mezinárodního průkazu (osvědčení)¹⁷⁷, „*kteřý ustanovuje osobu nebo osoby oprávněné ke správě¹⁷⁸ movitého¹⁷⁹ majetku po zemřelé osobě a který vymezuje její nebo jejich pravomoci*“ a je

¹⁶⁹ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 378.

¹⁷⁰ Zásada volného hodnocení důkazů, zásady dispoziční, veřejnosti, přímosti, rovnosti, ústnosti.

¹⁷¹ ONDŘEJ: *Mezinárodní právo...*, s. 294 – 295.

¹⁷² ČERNOHUBÝ, MÁŠILKO: *Mezinárodní právo...*, s. 132.

¹⁷³ § 57, odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

¹⁷⁴ Např. čl. 5, písm. g) Vídeňské úmluva o konzulárních stycích z 24. dubna 1963.

¹⁷⁵ § 57, odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

¹⁷⁶ Tato úmluva je pro ČR závazná od 1. července 1993

¹⁷⁷ Orgán v ČR příslušný k vydávání těchto průkazů je okresní soud místně příslušný pro řízení o dědictví. Tento orgán také podává informace o vydání a obsahu, změně, zrušení nebo pozastavení účinků průkazu.

§ 60, odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

¹⁷⁸ Patří sem např. úkony přijímání plateb dluhů, placení dluhů, uzavírání a vypovídání smluv, otevírání bankovních kont, vykonávání práv akcionáře, rozdělování zisků, vystupování před soudem, aj.

¹⁷⁹ Případně i nemovitého, srov. čl. 30 Haagské úmluvy o mezinárodní správě pozůstalosti z 2. října 1973.

uznáván všemi signatářskými státy.¹⁸⁰ V ČR je správa dědictví podrobně upravena v §§ 175e a 175f OSŘ, kde se stanoví pro případy obecného zájmu nebo naléhavého zájmu účastníků i bez návrhu neodkladná opatření, zajištění dědictví, svěření osobních věcí zůstavitelovu manželovi příp. jinému členu domácnosti, prodej věcí, jež nelze uschovat bez nebezpečí škody nebo nepoměrných nákladů a ustanovení správce dědictví nebo jeho části. V případě dědění podniku bude správcem ustanovena osoba, která bude zachovávat majetkové hodnoty náležející do dědictví v rozsahu vymezeném soudem a která má odpovídající zkušenosti s vedením podniku. S mezinárodním certifikátem může správce dědictví činit úkony i směrem k zahraničí.¹⁸¹

3.1 Pravomoc

Pravomoc ve smyslu mezinárodního práva soukromého je souhrnem oprávnění, která zákon přiznává soudům jako orgánům státu; patří do ní provádění řízení a rozhodování v civilních věcech se vztahem k cizině. Je podmínkou řízení, k níž je nutno přihlížet kdykoliv za řízení a zkoumá se zejména v době zahájení řízení. Její nedostatek by byl neodstranitelnou vadou.¹⁸² V rámci EU bude pravomoc ve věcech dědických upravena Nařízením (viz. kapitola 4).

V případech existence cizího prvku v dědickém řízení musí soud, resp. notář jako první posoudit otázku pravomoci, popř. určit, že zákon nebo mezinárodní smlouva dává pravomoc cizímu justičnímu orgánu, a to na základě údajů zjištěných v předběžném šetření.¹⁸³ Až poté se může řešit, podle jakého hmotného práva se vztahy řídí.¹⁸⁴ Zjišťuje se, zda byl zůstavitel občanem ČR nebo cizincem. Dále se zkoumá, jestli je součástí pozůstalosti jmění nacházející se v ČR nebo v cizině.¹⁸⁵ České justiční orgány mají oprávnění rozhodovat o dědickoprávních vztazích, jen pokud mají pro konkrétní případ pravomoc.¹⁸⁶ Základním rozlišovacím kritériem pravomoci je státní občanství zůstavitele.¹⁸⁷ „Z pravomoci českého soudu podle § 44 ZMPS ovšem nelze dovozovat oprávnění a povinnost českého soudu projednat dědictví po českém občanovi ve všech případech, anebo snad nikdy neprojednat dědictví po cizinci.“¹⁸⁸

¹⁸⁰ Čl. 1 Haagské úmluvy o mezinárodní správě pozůstalostí z 2. října 1973.

¹⁸¹ TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 55.

¹⁸² KUČERA: *Mezinárodní právo...*, s. 381 - 382.

¹⁸³ TLÁŠKOVÁ: *Dědictví s mezinárodním...*, s. 197.

¹⁸⁴ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 193.

¹⁸⁵ KUČERA: *Mezinárodní právo...*, s. 346.

¹⁸⁶ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 419.

¹⁸⁷ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 193.

¹⁸⁸ SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 83.

3.1.1 *Pravomoc de lege lata*

Pokud je zůstavitel v době smrti občanem ČR, mají české soudy vždy pravomoc dědictví projednat. Výlučná pravomoc českých soudů nastane, pokud i celé děděné jmění leží v ČR. Výjimkou by nebylo, ani pokud jsou všichni dědicové cizinci.¹⁸⁹ Pro případ, že je jmění v cizině, projedná soud ČR dědictví za dvou okolností. První je, že se nebude jmění vydávat českým orgánům. Nejde o vydání fyzické, ale o vydání k projednání¹⁹⁰.¹⁹¹ Předmětem projednání jsou movitost a pohledávky. Druhou okolností je, že cizí stát nepřiznává těmto rozhodnutím českých justičních orgánů právní následky. Zde jsou předmětem projednání nemovitosti.¹⁹² Cizí stát si může přisvojit pravomoc rozhodnout podle vlastních předpisů mezinárodního práva soukromého a jurisdikčních norem, nejde ale o diskriminační postoj.¹⁹³ Smyslem české normy je pak zabránit řízení v rozporu se zásadami procesní ekonomiky,¹⁹⁴ jehož výsledek by se nedal v zahraničí uplatnit, a byla by tak znevážena autorita státu. Za normálních okolností totiž pozůstalost zůstává v cizině, ale její projednání je přenecháno českým justičním orgánům, protože je možné uznat účinky jejich rozhodnutí, jež orgány cizího státu respektují a v něm označeným dědicům vydají jmění.¹⁹⁵ Postoj cizího státu se zjišťuje pomocí dotazů na Ministerstvo spravedlnosti (viz. dále).

Pokud je zůstavitel v době smrti cizincem, nemají české soudy pravomoc projednat dědictví ohledně jmění, které je v cizině. Soudy ČR projednají po takové osobě jen to jmění z dědictví, které se nachází v ČR, a to za splnění některé z podmínek § 45, odst. 1 ZMPS.¹⁹⁶

První podmínka zní tak, že stát, jehož byl zůstavitel příslušníkem, nevydává dědictví českých občanů českým soudům, ani nepřiznává rozhodnutím českých soudů právní následky. Jde o recipocitu, kdy české soudy reagují na praxi zahraničních justičních orgánů, které nevydávají dědictví po českých občanech českým soudům ani nepřiznávají účinky rozhodnutím soudů ČR, a tak české soudy jednájí totožným způsobem.¹⁹⁷ V tom se odráží zásada ochrany materiální vzájemnosti - tzn., že ČR poskytne cizinci stejné výhody, které poskytuje v obdobných situacích jeho domovský stát českým občanům. Pokud existuje vzájemnost uznávání rozhodnutí, bude cizí rozhodnutí uznáno v ČR v případech, kdy české soudy nemají pravomoc rozhodnout,

¹⁸⁹ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 348.

¹⁹⁰ Od toho odlišujeme případy, kdy po projednání dědictví v zahraničí je majetek vydán oprávněným dědicům do ČR na základě cizího rozhodnutí.

¹⁹¹ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 253.

¹⁹² POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 70.

¹⁹³ SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 83.

¹⁹⁴ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 193.

¹⁹⁵ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 253.

¹⁹⁶ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 347.

¹⁹⁷ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 420.

ledaže by se přičilo veřejnému pořádku.¹⁹⁸ Dále tato podmínka pokračuje tak, že stát, jehož byl zůstavitel příslušníkem, se odmítá zabývat dědictvím, nebo se nevyjádří. Tyto normy mají zabránit, aby v ČR zůstalo neprojednané jmění patřící do dědictví. Co se lhůty k vyjádření týče, není stanovena, ale musí být přiměřená všem okolnostem případu¹⁹⁹ a k projednání případu se může přistoupit, až když k vyjádření nedojde ani po opětovné výzvě.²⁰⁰

Druhou podmínkou je, že zůstavitel měl v ČR bydliště a o projednání dědictví českým soudem žádá dědic, který se zde zdržuje. Nejvyšší soud k pojmu „zdržovat se“ vyložil: „*Místo, kde se fyzická osoba zdržuje, je na rozdíl od místa bydliště místem, kde se tato osoba zdržuje bez úmyslu zdržovat se tam trvale.*“²⁰¹ Postačí, aby byla splněna u jednoho z více dědiců. Překážkou projednání nebude ani nesouhlas ostatních²⁰². Státní příslušnost dědice zde není rozhodná²⁰³, ale musí mít na našem území alespoň pobyt. Ten má mít stálější charakter, měl by trvat alespoň po celou dobu projednávání dědictví.²⁰⁴ Žádostí na projednání dědictví bude založena pravomoc českého soudu, i kdyby podle první podmínky pravomoc dána nebyla.^{205 206} Přitom se nemusí podávat přímo návrh na zahájení řízení podle § 41 OSŘ; postačí podnět, z něž bude patrné, kdo žádá o projednání dědictví, ohledně jakého zůstavitele a ohledně jakého majetku v ČR se má vést toto řízení.²⁰⁷

První dvě podmínky přichází v úvahu, pokud měl zůstavitel v ČR věci movité.²⁰⁸ Třetí podmínkou, která zakládá opět výlučnou pravomoc českých soudů, je, že jde o nemovitosti ležící na území ČR (hraniční určovatel *lex rei sitae*²⁰⁹).²¹⁰ Řízení ohledně nemovitostí bude vždy probíhat před českými orgány. Pokud by byly projednány orgánem zahraničního státu, pak jeho rozhodnutí nenabude v ČR právních účinků.²¹¹ Na právní posouzení toho, co je nemovitost, existují mnohé názory²¹². Osobně se ale přikláním k většinovému závěru, že se hodnocení provede podle českého práva²¹³, což už je ostatně i stanoveno NZMPS²¹⁴.

¹⁹⁸ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 255.

¹⁹⁹ Má být zachována délka lhůt, v nichž zahraniční justiční orgány obdobné věci obvykle vyřizují s přihlédnutím ke komunikačním lhůtám se zřetelem ke vzdálenosti zemí, trvání jejich styku, apod.

²⁰⁰ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 347.

²⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004.

²⁰² SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 84.

²⁰³ ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 421.

²⁰⁴ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 194.

²⁰⁵ Např. z důvodu, že orgány státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem, vydávají dědictví českým orgánům a ty by se proto měly zdržet řízení a dědictví neprojednat.

²⁰⁶ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 258.

²⁰⁷ SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 84.

²⁰⁸ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 255 - 256.

²⁰⁹ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 194.

²¹⁰ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 347.

²¹¹ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 258.

²¹² Srov. SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 85.

²¹³ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 256; SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 85.

²¹⁴ § 20 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Zvláštní případy pravomoci ve věcech dědických s mezinárodním prvkem:

České soudy mají dále pravomoc projednat žalobu týkající se dědictví, v němž je diplomatický zástupce vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem nebo odkazovníkem jako soukromá osoba mimo rámec svých úředních funkcí jako zmocněnec vysílajícího státu²¹⁵ nebo významné mezinárodní organizace. Existence diplomatické imunity se zjišťuje u Ministerstva spravedlnosti. Jedná se o výjimku ze základní zásady vynětí z pravomoci českých soudů pro diplomaty stanovenou v § 47, odst. 3, písm. b) ZMPS na základě Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích²¹⁶. Ustanovení v ZMPS platí i v případě, že některý stát nepřistoupil k této úmluvě. Přednost před normou budou mít dvoustranné mezinárodní smlouvy.²¹⁷

Pravomoc v případě sporů souvisejících s dědickým řízením²¹⁸ a řízení o žalobách na ochranu oprávněného dědice²¹⁹ se na rozdíl od řízení ve věcech dědických posuzuje podle obecné pravomoci ve věcech majetkových (§ 37 ZMPS), což je potvrzeno i judikaturou NS²²⁰. Tato je českým soudům dána, je-li dána jejich příslušnost na základě norem OSŘ o místní příslušnosti, ať obecné, dané na výběr či výlučné.²²¹

Pravomoc není dána:

Pokud není pravomoc českých soudů dána vůbec, učiní soud pouze opatření nezbytná k zajištění majetku po cizinci, kdy postupuje podle českých hmotněprávních i procesních předpisů.²²² Potřebné úkony pak provádí na základě pověření soudu soudní komisař.²²³ Blíže upravuje postup § 175z OSŘ, který stanoví, že soud provede předběžné šetření a vystaví účastníkům na jejich žádost úřední potvrzení o jeho výsledku.²²⁴ To vydává soud na základě předloženého návrhu notáře.²²⁵ Předběžné šetření je upraveno v § 175d OSŘ. Jeho účelem je získání základních poznatků o skutečnostech, na nichž bude záviset další postup v dědickém řízení, i to, zda je nutné provést neodkladná opatření. Nejprve se zjišťují základní údaje o zůstaviteli, dědicích, majetku a dlužících.²²⁶ Dále se zkoumá, zda existují pořízení pro případ smrti, listiny o správě dědictví a manželské smlouvy, jaký je jejich stav a obsah, popř. se o úmrtí

²¹⁵ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 256.

²¹⁶ Čl. 31, písm. b) Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích ze dne 18. dubna 1961.

²¹⁷ POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 73.

²¹⁸ Např. prohlášení vydědění za neplatné. LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 254.

²¹⁹ Blíže srov. § 485 - 487 OZ – tzv. dědická žaloba (*hereditatis petitio*).

²²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

²²¹ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 347.

²²² POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 64.

²²³ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1295.

²²⁴ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 347.

²²⁵ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1295.

²²⁶ WINTEROVÁ: *Civilní právo...*, s. 372.

informuje banka.²²⁷ Dbá se na to, aby v protokolu nebyly uvedeny věci, které jsou ve vlastnictví jiných osob.²²⁸

Řízení se zastaví podle § 104, odst. 1 OSŘ, věc ale nemůže být postoupena soudu ani jinému příslušnému orgánu cizího státu. Účastníci jsou poučeni v odůvodnění usnesení o možnosti obrátit se na zahraniční justiční orgány.²²⁹ O úmrtí cizince a o informacích zjištěných v předběžném šetření vyrozumí soud příslušný zastupitelský úřad v ČR nebo úřad vykonávající konzulární působnost pro ČR. Zasílá mu dvojmo protokol o předběžném šetření opatřený podpisem soudce a úředním razítkem soudu s podpisy osob, které byly vyslechnuty, a kopii úmrtního listu zemřelého.²³⁰ Vzor oznámení o úmrtí je přílohou Instrukce. Opis protokolu se posílá také celnímu úřadu místně příslušnému pro obvod soudu v situaci, kdy zemře cizinec v souvislosti s dopravní nehodou, k níž dojde na našem území.²³¹

V situaci vydávání majetku do ciziny, např. pokud soud vyhoví žalobě, kterou se cizozemský dědic, jenž nabyl dědictví pravomocným rozhodnutím příslušného zahraničního orgánu, domáhá vydání majetku zůstavitele do ciziny²³², soud vyrozumí oznámením české dědice a věřitele. Těm, které zná, jej doručí²³³, jinak musí být vyvěšeno na úřední desce soudu patnáct dnů²³⁴. Takto bude postupovat, jen pokud nenáleží projednání dědictví do pravomoci soudů ČR.²³⁵ Mezinárodní smlouva může stanovit, že dědice, kteří jsou nepřítomni a neustanovili si jiného zástupce, zastupují diplomatické a konzulární úřady jejich státu i bez udělení plné moci, popř. za dědice převezmou dědictví. Za dědice mohou jednat také držitelé mezinárodních průkazů²³⁶, opravňujících ke správě majetku zůstavitele.²³⁷

3.1.2 *Pravomoc po rekodifikaci*

Pravomoc upravují §§ 74 a 75 NZMPS. Jde opět o modernizaci, systematizaci a konsolidaci úpravy, jak jsme mohli pozorovat u kolizních norem. Nově jsou ustanovení o

²²⁷ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1203 – 1206.

²²⁸ SVOBODA: *Dědické řízení s cizím ...*, s. 85.

²²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

²³⁰ § 56, odst. 3 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

²³¹ § 59 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

²³² DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1295.

²³³ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 347.

²³⁴ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1295.

²³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86. DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1295.

²³⁶ Vydávání a používání průkazů se řídí Haagskou úmluvou o mezinárodní správě pozůstalosti z 2. října 1973.

²³⁷ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1295 – 1296.

pravomoci logicky seřazena podle případů, kdy se dědictví nalézá na území ČR a kdy nikoliv. Ke zcela odlišné adaptaci ale nedochází.

Soudy ČR mají obecně pravomoc projednat dědictví, pokud měl v době smrti zůstavitel v ČR obvyklý pobyt.²³⁸ Hraniční určovateli se zde přizpůsobuje dnešní doba, kdy státní občanství už není nejpřesnějším kritériem k určení pravomoci, a to z podobných důvodů, jak bylo vysvětleno výše. S ohledem na to, že obvyklý pobyt může existovat i ve více různých státech najednou, nejedná se určitě o pravomoc výlučnou. Navíc považují ve věcech dědických za velice vhodné stanovení jednotného kolizního a jurisdikčního kritéria, aby soud mohl bez komplikací rozhodovat.

Výlučná pravomoc je zachována, jde-li o projednání dědictví ohledně nemovitostí na území ČR. Oproti ZMPS se norma řadí hned na začátek úpravy za základním ustanovením, což vnímám kladně, vzhledem k její důležitosti. Otázku, jak se bude posuzovat, co je věcí nemovitou, už si také nebudeme muset nadále klást. NZMPS výslovně zakotvuje, že hraniční určovateli v kolizních ustanoveních tohoto zákona se hodnotí podle českého práva.²³⁹

Dále se přebírají ustanovení ZMPS, kdy český soud projedná dědictví, jež se nachází v ČR, ačkoliv zůstavitel neměl (nově adaptovaný) obvyklý pobyt v době smrti v ČR. Tato pravomoc je zachována proti postupům těch států, které nevydávají dědictví českým soudům k projednání²⁴⁰ a ani nepřiznávají jejich rozhodnutím právní účinky, popř. proti situacím, kdy příslušný orgán cizího státu je pravomocný k projednání dědictví, přesto je nečinný a odmítá se dědictvím zabývat nebo se nevyjádří. V posledním případě není třeba ani zkoumat, zda cizí stát přiznává rozhodnutím českých soudů právní účinky. Smyslem je, aby ČR byla oprávněna učinit veškerá opatření, která „*nastolí vztahy právní jistoty*“ a zabrání případným finančním ztrátám státu v souvislosti s tímto majetkem.²⁴¹

NZMPS přepracovává úpravu § 45, odst. 1, písm. b) ZMPS, která byla koncipována pro zůstavitele cizince s bydlištěm na území ČR a jeho dědice, jenž se u nás zdržuje. Nově bude platit výlučná pravomoc českých soudů pro rozhodování o dědictví na území ČR zanechané naopak zůstavitelem, který byl státním občanem ČR, ač měl obvyklý pobyt v cizině. Žádat o to může pouze dědic, který u nás má obvyklý pobyt.²⁴² „*Usnadňuje se tak postavení dědiců s obvyklým pobytem v České republice, kteří také stejně jako zůstavitel budou ve většině případů českými občany.*“²⁴³

²³⁸ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 63.

²³⁹ § 20 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁴⁰ NZMPS již explicitně hovoří o vydávání dědictví k projednání, takže je již ze samotného textu zákona jasné, že není méně vydávání majetku oprávněným dědicům na základě cizího rozhodnutí v zahraničí, na rozdíl od úpravy ZMPS.

²⁴¹ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 63.

²⁴² § 74, odst. 3, věta druhá zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁴³ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 63.

§ 75 NZMPS přejímá plně úpravu § 44, druhé věty ZMPS, že majetek, který se nachází v cizině, bude českým soudem projednán, jen pokud ho cizí stát vydává k projednání českým soudům nebo jejich rozhodnutí přiznává právní účinky.

Zvláštní případy pravomoci ve věcech dědických:

§ 78 NZMPS zakládá zvláštní ustanovení o pravomoci českých soudů při rozhodování o odúmrti zůstavitelových věcí a práv umístěných na území ČR, pokud se dědické právní poměry řídí zahraničním právem.²⁴⁴ *Ex lege* tyto věci připadají českému státu. Jde o nové ustanovení, jelikož dřívější úprava o odúmrti jak v kolizních, tak procesních ustanoveních mlčela. Touto normou se tedy věc bezesporně upravuje.

Výjimky u vynětí z pravomoci českých soudů se již výslovně nezmiňují o případech pravomoci soudů ČR, kdy je předmětem řízení dědictví osob s imunitou podle mezinárodního práva²⁴⁵, avšak podle aplikační přednosti mezinárodních smluv zakotvené v § 2 NZMPS bude pravomoc českých soudů v těchto věcech zachována.

Předpokládám i nadále trvajících obecnou pravomoc podle § 6 NZMPS danou u sporů o dědictví a ochrany oprávněného dědice²⁴⁶, která existuje, je-li podle procesních předpisů pro řízení místně příslušný soud na území ČR, neboť ani v ZMPS nebyla pro věci dědických sporů stanovena jiná zvláštní úprava.

Pravomoc není dána:

NZMPS doplňuje původní základní ustanovení ZMPS v případech, kdy pravomoc soudů ČR není dána, o úpravu dříve obsaženou v jiném zákoně (konkrétně v § 175z OSŘ) a navíc přidává předpis ohledně zanechaného majetku nepatrné hodnoty, což je v českém mezinárodním právu soukromém novinkou.

V ostatních případech²⁴⁷, než o kterých bylo výše pojednáno, není tedy pravomoc českých soudů dána. Příslušný český soud se omezí na neodkladná opatření k zajištění majetku.²⁴⁸ Následně NZMPS přebírá úpravu dříve roztržštěnou v rámci OSŘ. Notář z pověření soudu provede předběžné šetření, je-li to důvodné. Předběžné šetření je taktéž nově a podrobně upraveno v ZZŘ²⁴⁹, které přebírá od 1. ledna 2014 procesní úpravu řízení o pozůstalosti²⁵⁰ a

²⁴⁴ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 64.

²⁴⁵ § 7 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁴⁶ § 1109, písm. d) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁴⁷ Tj. nepůjde-li o nemovitost na území ČR, nebo nebude-li mít zůstavitel, který zanechal majetek v ČR, v době svého úmrtí v ČR obvyklý pobyt a cizí stát vydává dědictví k projednání českým soudům, nebo přiznává jejich rozhodnutím právní účinky a orgán cizího státu projeví ochotu se dědictvím zabývat.

²⁴⁸ § 74, odst. 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁴⁹ Srov. Hlava III, díl 2, oddíl 2, zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

nahrazuje tak dosavadní řízení o dědictví obsažené v § 175a an. OSŘ. Účelem předběžného šetření je zjištění, zda jsou dány podmínky řízení, a provedení úkonů vztahujících se k objasnění stavu jmění z pozůstalosti a zjištění osob, které mají právo na pozůstalost, zjištění odkazovníků, vykonavatele závěti, správce pozůstalosti a dalších osob, jejichž právní sféry se projednání pozůstalosti dotýká.²⁵¹ Poté soud vydá účastníkům potvrzení o tom, že dědictví nenáleží do pravomoci českých soudů, pokud o to požádají. Opět platí, že má-li být dědictví vydáno do zahraničí, musí se vyvěsit na úřední desku oznámení na dobu 15 dnů věřitelům a tuzemským dědicům; těm, které soud zná, přímo doručí.²⁵²

Nově se ustanovení o vydání dědictví do zahraničí neuplatní v případech majetku nepatrné hodnoty²⁵³. „*Jeví se neekonomické a neefektivní, aby v případě, že zůstavitel zanechal toliko majetek nepatrné hodnoty, takový majetek musel být vždy vydáván do zahraničí*“²⁵⁴. Neexistuje ani důvod pro zjišťování dědického práva, protože chybí majetek, jenž by mohl dědic nabýt. Zbýlý majetek se vydá vypraviteli pohřbu zůstavitele, aby mu alespoň zčásti byly nahrazeny náklady, které mu v souvislosti s pohřbem zůstavitele vznikly.²⁵⁵ Soud usnesením řízení zastaví, pokud s nabytím majetku vyslovil vypravitel souhlas. V případě sporu o to, kdo se postaral o pohřeb, se přiměřeně použijí ustanovení upravující spor o dědické právo.²⁵⁶

3.2 Postavení cizinců

V případech dědictví s mezinárodním prvkem může nastat situace, že účastníkem dědických vztahů je cizinec, který leckdy právě onen mezinárodní prvek i zakládá. Proto shledávám za vhodné zařadit do práce i podkapitolu, která se věnuje postavení cizinců v majetkoprávních a procesních vztazích, které se úzce dotýkají zpracovávaného tématu.

²⁵⁰ ZZŘ zanechává jediné ustanovení navazující na úpravu mezinárodního práva soukromého, a to že soudní komisař nemůže žádat o poskytnutí právní pomoci v cizině v § 100, odst. 2, písm. a) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁵¹ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, s. 49.

²⁵² § 74, odst. 5, zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁵³ Majetek v hodnotě do 20.000 Kč.

²⁵⁴ SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 83.

²⁵⁵ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, s. 51.

²⁵⁶ § 154 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

3.2.1 *Postavení cizinců de lege lata*

Cizinci mají stejná práva a stejné povinnosti ohledně svých osobních a majetkových práv jako občané ČR, pokud není právními předpisy stanoveno jinak. Do majetkových práv spadá i právo dědické. ZMPS výslovně zakotvuje zásadu rovného postavení cizinců s vlastními občany v této oblasti²⁵⁷. Existují ale i výjimky, které mohou být stanoveny zvláštními předpisy i samotným ZMPS.²⁵⁸ Ten zakotvuje diskreci Ministerstva zahraničních věcí rozhodnout o tom, že se v rámci principu formální vzájemnosti zásada rovnosti nepoužije, pokud zahraniční stát nakládá s našimi státními občany jinak než se svými.²⁵⁹ Co se týče právního postavení uprchlíků a osob bez státní příslušnosti, je upraveno přímo mezinárodními smlouvami.²⁶⁰

Procesní subjektivita (způsobilost být účastníkem řízení) se řídí podle *lex fori*.²⁶¹ Procesní způsobilost (způsobilost činit procesní právní jednání a samostatně jednat v řízení) cizince se odvíjí od jeho státní příslušnosti,²⁶² postačí ale, pokud má procesní způsobilost podle českého práva. Může tak dojít i ke zvýhodnění cizince oproti občanovi ČR, pokud zahraniční právní řád stanovuje mírnější podmínky pro nabytí procesní způsobilosti. Jsou-li tyto podmínky v zahraničí přísnější a osoba je nesplní, tak podle subsidiárního ustanovení se to nedotýká způsobilosti cizince před českými orgány.²⁶³

V řízení platí zásada rovného postavení účastníků²⁶⁴ (tedy včetně cizinců), která ale není uplatňována bezvýjimečně. Cizinci mají nárok na osvobození od soudních poplatků a záloh a na ustanovení bezplatného zástupce, je-li zaručena materiální vzájemnost, tedy pouze pokud zahraniční stát zaručuje stejné konkrétní výhody pro české občany. Jelikož zákon mluví o soudních poplatcích, nevztahuje se ustanovení na poplatky notářské.²⁶⁵ Pokud vzájemnost není dána, nelze na cizince aplikovat § 138 OSŘ o osvobození od soudních poplatků ani § 30 OSŘ o ustanovení zástupce, což může vyústit ve zhoršení jeho postavení a přístupu k soudu.²⁶⁶

Při vedení sporů souvisejících s dědickým řízením a řízením o žalobách na ochranu oprávněného dědice může být cizinci, který se domáhá rozhodnutí o majetkovém právu, uložena

²⁵⁷ Tato zásada se neuplatní s ohledem na právo ústavní, správní, finanční aj.

²⁵⁸ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 228 – 229.

²⁵⁹ § 32, odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁰ Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z 28. září 1954, Úmluva o právním postavení uprchlíků z 28. července 1951.

²⁶¹ Otázka, zda má nasciturus hmotněprávní subjektivitu a způsobilost být účastníkem řízení, se řeší podle práva státu, jehož státní příslušnost náleží matce dítěte v době rozhodné. MÁŠILKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 287.

²⁶² Jde o kolizní normu.

²⁶³ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 272 – 273.

²⁶⁴ Srov. § 48 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁵ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 274 – 275.

²⁶⁶ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 280.

povinnost složení jistoty na náklady řízení, jinak hrozí, že řízení bude zastaveno. Z této povinnosti existují výjimky.²⁶⁷ Uložení povinnosti složit jistotu je také výjimkou ze zásady procesní rovnosti účastníků řízení, je-li žalobcem cizinec. Pokud by neměl úspěch ve věci a byla stanovena náhrada nákladů řízení, musel by je žalovaný vymáhat v zahraničí, což může být problematické, pokud neexistují mezi státy bilaterální smlouvy. Jistota předchází těmto situacím a slouží ke splnění případné povinnosti.²⁶⁸

3.2.2 Postavení cizinců po rekodifikaci

NZMPS přináší novinku v tom, že definuje, kdo je cizincem²⁶⁹. Zapracovává také úpravu poměrů zahraničních právnických osob, která doposud chyběla. Jinak se vychází z dosavadních principů. V majetkových právech a povinnostech (tedy i dědických poměrech) je zachována zásada rovnosti cizinců s občany ČR. Nadále bude existovat diskreční pravomoc Ministerstva zahraničních věcí ohledně stanovení výjimky ze zásady rovnosti v případech nerespektování formální vzájemnosti některými státy. Ministerstvo pak v dohodě s příslušnými orgány sdělí negativní stanovisko v publikačním prostředí. Nově je dán výslovný zákaz takové výjimky pro osoby v rámci EU, nebo pokud by měla být porušena základní lidská práva cizinců, jestliže by tím došlo k porušení mezinárodních závazků ČR.²⁷⁰

NZMPS zachovává rovné postavení stran v řízení²⁷¹, ale i výjimky z něj, které se uplatní v případě nerespektování vzájemnosti ohledně nároku na osvobození od soudních poplatků, záloh, bezplatné ustanovení zástupce a složení jistoty²⁷². Výlukou je zákaz jejich uplatnění pro občany členských států EU a EHS. Úprava dále nově zakotvuje procesní subjektivitu, která se dříve řídila podle teorie *lex fori*. NZMPS způsobilost cizince být účastníkem řízení i jeho procesní způsobilost řídí právem státu, v němž má obvyklý pobyt. Subsidiárně pro obě způsobilosti postačí, pokud budou dány podle českého práva.²⁷³

²⁶⁷ Srov. § 51 Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶⁸ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 286.

²⁶⁹ Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem ČR. § 26, odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁷⁰ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 54.

²⁷¹ § 8, odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁷² Výjimky z této povinnosti opět existují. Srov. § 11, odst. 2 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁷³ §§ 9 - 11 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

3.3 Zjišťování a aplikace zahraničního práva

Mezinárodní prvek v dědickém řízení může spočívat v tom, že na základě kolizní normy se musí použít zahraniční dědické hmotné práva pro rozhodnutí ve věci. Jeho obsah a způsob aplikace musí být zjištěn pro další procesní postup.

3.3.1 Zjišťování a aplikace *de lege lata*

Soud nemá povinnost znát cizí právo. Zásada *iura novit curia* se vztahuje pouze k vlastnímu právnímu řádu.²⁷⁴ Je ale jeho povinností zjistit obsah cizího rozhodného práva, pokud tuzemská kolizní norma stanoví, že se má věc podle něj posuzovat. K tomu lze vyžadovat součinnost účastníků, je-li to v jejich možnostech²⁷⁵. Jejich nečinnost ale soud povinnosti nezabavuje.²⁷⁶

Proto justiční orgány k zjištění cizího práva učiní všechna potřebná opatření. Jeho obsah se zjišťuje z jakýchkoli dostatečně spolehlivých pramenů. Mohou si také obstarat posudek znalce²⁷⁷. Pokud vlastní úsilí soudu o zjištění práva je neúspěšné²⁷⁸, má Ministerstvo spravedlnosti povinnost sdělit jak překlady textů cizích norem, tak i způsoby jejich interpretace a aplikace v zahraničí.²⁷⁹ V případě pochybností také zjišťuje, zda může být tuzemské rozhodnutí v cizím státě uznáno, nebo objasňuje nejasnosti v technických otázkách spojených s poskytováním právní pomoci. Možnost obrátit se na ministerstvo je praktickou pomocí justičnímu orgánu, až když nemá možnost zjistit obsah cizího práva jinak.²⁸⁰ Ministerstvem podané informace ani vyjádření v případě pochybností ale nejsou pro soud závazné. Hodnotí se stejně jako jiné důkazy.²⁸¹

Lze také využít dvoustranných smluv o právní pomoci a od 25. září 1998 se řídit Evropskou úmluvou o poskytování informací o cizím právu (a Dodatkovým protokolem k ní), jejímž smluvním státem je i ČR. Tato dohoda stanovuje povinnost státu informovat o svém hmotném i procesním právu a o organizaci justice skrze své příjímající²⁸² a odesílající²⁸³ orgány. Žádost o poskytnutí informací připravuje soudní komisař. Nejdůležitější je přitom co nejpřesnější

²⁷⁴ Rozhodčí nález Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, sp. zn. Rsp 78/92.

²⁷⁵ Např. mají vlastní právníky, nebo jsou zastoupeni advokáty, kteří mají možnost si opatřit příslušné prameny, literaturu, posudky, vyjádření a osvědčení o cizím právu ze zahraničí.

²⁷⁶ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 187.

²⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

²⁷⁸ POKORNÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 80.

²⁷⁹ FENYK, ONDRUŠ: *Právní styk...*, s. 195.

²⁸⁰ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 282.

²⁸¹ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 396.

²⁸² Přijímají žádosti o informace z jiných států a odpovídá na ně.

²⁸³ Přijímá žádosti o informace od svých národních justičních orgánů a zasílá je do zahraničí.

formulace otázek vycházejících z projednávané věci.²⁸⁴ Poté ji nechá přeložit soudním tlumočnickem do úředního jazyka dožádaného státu (vč. příloh). Všechny dokumenty zasílá soudu, jenž je postoupí mezinárodnímu odboru Ministerstva spravedlnosti ČR. Odpověď pak postoupí ministerstvo zpět skrze soud notáři, který ji nechá přeložit do češtiny. Hlavním benefitem úmluvy a těchto procesů je jistota v aplikaci cizího práva, které je v určité době skutečně platné.²⁸⁵

Cizí právo se používá tak, že se nestává součástí našeho právního řádu, jen se v daných případech aplikuje zahraniční právo namísto domácího. Musí se použít stejně jako ve státě, kde platí. Je nutné přihlížet i k tamní judikatuře. Pokud dojde ke změnám v cizím právu, musí to být při aplikaci zohledněno. Pro případ porušení cizího práva se použije stejných opravných prostředků jako by bylo porušeno domácí právo. Odůvodněním je nesprávné právní posouzení věci.²⁸⁶ Platí ale, že je-li aplikováno cizí právo, neděje se to absolutně odděleně, bez jakékoli vazby na české právo. Než soud začne věc posuzovat podle cizího práva, je třeba aplikovat některé nutně použitelné právní normy práva tuzemského. Judikatura dovodila, že půjde o zvážení, do jaké míry právní normy cizího práva, které by příslušelo aplikovat, ob stojí z hledisek základních demokratických hodnot, na kterých je založena Česká republika.²⁸⁷

3.3.2 Zjišťování a aplikace po rekodifikaci

NZMPS nejprve upravuje v § 23, odst. 1 způsob používání zahraničního práva, což je novinka. Dříve to zákon vůbec nestanovoval. Je uzákoněno, že se cizí právo užívá i bez návrhu²⁸⁸ stejným způsobem, jako ve státě jeho platnosti. Zákon upřesňuje, že se používají stejné normy, jakých by bylo třeba k rozhodnutí v zahraničí, a to bez ohledu na jejich systematické zařazení nebo jejich veřejnoprávní povahu, leda by šlo o rozpor s veřejným pořádkem ČR. Takto se bude postupovat za podmínky, že se jedná o soukromoprávní poměr. Zda půjde o soukromoprávní poměr, se v konkrétním případě rozhodne podle českého práva.²⁸⁹ V případě existence interpersonálních a mezioblastních norem se bude jejich použití řídit právem státu, jenž je zakotvuje.

²⁸⁴ § 38, odst. 3 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

²⁸⁵ ŠPOKOVÁ: *Dědictví s cizím...*, s. 59.

²⁸⁶ KUČERA: *Mezinárodní právo...*, s. 188.

²⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 21 Cdo 200/2009.

²⁸⁸ NZMPS to stanovuje výslovně, protože tomu tak není ve všech zahraničních právních řádech.

²⁸⁹ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 53.

§ 23, odst. 2 NZMPS stanovuje, že obsah zahraničního práva se zjišťuje i bez návrhu *ex offio*, a učiní se k tomu veškerá nezbytná opatření. Ta konkrétně zákon nevyjmenovává, ale důvodová zpráva uvádí stejné prostředky, které jsou zmíněny u původní právní úpravy ZMPS. Vyjádření Ministerstva spravedlnosti se využije, pokud ostatní prostředky selžou a cizí právní řád nadále není znám. Stanovisko ministerstva ale ani podle nové úpravy nebude závazné.²⁹⁰ Pokud uplyne přiměřená doba a zahraniční právo se přesto nezjistí nebo jeho zjištění není možné, použije se k řešení věci české právo. Tento postup je dán ze zákona.²⁹¹

3.4 Vzájemnost

Postup českého soudu záleží v mnoha případech na postupech orgánů zahraničních států, které respektují nebo nerespektují zásady vzájemnosti. Pro dědické řízení je tato zásada velmi významná, protože se promítá ve věcech projednání dědictví, v právním postavení cizinců, v úpravě nároků cizinců na osvobození od soudních poplatků a záloh, ale i v úpravě uznávání a výkonu cizích rozhodnutí.²⁹²

Rozlišujeme materiální a formální vzájemnost. Materiální vzájemnost se váže na poskytnutí určitého práva nebo výhodného postavení občanu cizího státu, pokud totéž konkrétní právo nebo zvýhodnění zaručuje zahraniční stát i občanům ČR. Formální vzájemnost se neváže na specifické právo (které např. v jiném státě neexistuje), ale na celkové stejné zacházení s občany ČR jako s občany cizího státu.²⁹³

3.4.1 Úprava *de lege lata* a po rekonstrukci

Prohlášení Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zahraničních věcí²⁹⁴ o materiální vzájemnosti ze strany cizího státu je závazné pro soudy i všechny ostatní státní orgány a nelze ho přezkoumávat. Pokud takové prohlášení není, postačí, pokud ji zjistí justiční orgán sám.²⁹⁵ Zásada

²⁹⁰ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 53.

²⁹¹ § 23, odst. 5 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

²⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. CpJf 27/86.

²⁹³ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 228 – 229.

²⁹⁴ Případně i po dohodě s jinými příslušnými ministerstvy.

²⁹⁵ KUČERA, TICHÝ: *Zákon o mezinárodním ...*, s. 284.

vzájemnosti se uplatňuje především tehdy, pokud neexistuje formální pramen mezinárodního práva, který by věc upravil.²⁹⁶

§ 13 NZMPS zcela nově přepracovává původní koncept informování o vzájemnosti. Orgánem poskytujícím informace bude pouze Ministerstvo spravedlnosti, které bude poskytovat sdělení jen na žádost soudu. Sdělení již nebude závazné; soud k němu přihlédne pouze jako k důkazu. Smyslem změny ustanovení je respektování nezávislosti soudního rozhodování.²⁹⁷

3.5 Uznávání a výkon cizích rozhodnutí

Uznání rozhodnutí znamená, že stejné právní účinky, jako mají rozhodnutí domácí, budou přiznány i pro rozhodnutí vydaná v cizině.²⁹⁸ Důsledkem je stejný právní stav, který by nastal, pokud by o věci stejně rozhodl český orgán.²⁹⁹ Přinucení osoby ke splnění povinnosti³⁰⁰ uložené cizím rozhodnutím je výkonem rozhodnutí. Pro výkon je předpokladem uznání.³⁰¹ „*Institut uznání a výkonu cizích rozhodnutí je v oboru mezinárodního práva procesního výrazem dvou na sebe navazujících principů, tj. principu suverenity a teritoriality.*“ Rozhodnutí vydané orgánem svrchovaného státu, které má být vykonáno v cizině, nemá účinky, pokud o tom nerozhodnou orgány zahraničního státu. Územím jsou zase omezeny hranice, v nichž mohou soudní orgány rozhodovat o právech a povinnostech účastníků řízení a používat státní moc k rozhodování o uznání a výkonu rozhodnutí.³⁰²

3.5.1 Uznávání a výkon cizích rozhodnutí *de lege lata*

Je třeba zmínit, že oblast uznání a výkonu rozhodnutí je unijními předpisy široce upravena, nicméně ve věcech dědických to doposud neplatilo. Proto se postupuje podle norem ZMPS, neexistují-li jiné mezinárodní smlouvy.³⁰³ Cizími rozhodnutími jsou pro účely těchto institutů míněny jak rozhodnutí justičních orgánů, tak i rozhodnutí jiných orgánů v cizině, pokud tam přísluší rozhodování o soukromoprávních věcech s mezinárodním prvkem takovým jiným

²⁹⁶ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 279.

²⁹⁷ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 50.

²⁹⁸ LYSINA, ŠTEFANKOVÁ: *Zákon o mezinárodním...*, s. 410.

²⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

³⁰⁰ Pokud tato povinnost nebyla splněna dobrovolně.

³⁰¹ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 410.

³⁰² MÁŠILKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 312.

³⁰³ BRÍZA, Petr. Nový český zákon o mezinárodním právu soukromém v kontextu práva EU a mezinárodních smluv. *Právní rozhledy*, 2013, č. 17, s. 581.

orgánům³⁰⁴. Určující je pouze to, že rozhodnutí bylo vydáno ve věcech vymezených § 1 ZMPS, protože cizí orgán plní stejnou funkci jako u nás justiční orgán.³⁰⁵

Podmínkou pro uznání rozhodnutí je jeho právní moc, jež se ověřuje s přihlédnutím k cizím procesním předpisům. Dále zákon stanovuje negativní podmínky, za kterých rozhodnutí nelze ani uznat ani vykonat. S ohledem na věci dědické je relevantní např., pokud má český soud výlučnou pravomoc rozhodnout, tj. zůstavitel je v době smrti občanem ČR a celé děděné jmění leží na území ČR, nebo je-li cizinec a má na území ČR nemovitost; dále rozpor s veřejným pořádkem; nebo případy, kdy není zaručena vzájemnost (materiální).³⁰⁶ Pokud ale podmínky splněny jsou, bude nutné uznat nebo vykonat rozhodnutí. Ve věci samé už rozhodnutí nelze přezkoumávat.³⁰⁷

V majetkových věcech se uznává cizí rozhodnutí tak, že český orgán k němu přihlédne, jako by šlo o rozhodnutí českého orgánu. Není třeba vyslovit zvláštní výrok.³⁰⁸ Rozhodnutí cizího orgánu o dědictví je ale komplikovaná otázka a nakonec bude záležet na konkrétním orgánu, zda k němu přihlédne či nikoliv.³⁰⁹ Výkon musí být na druhou stranu nařízen. K tomu dojde jen za splnění všech podmínek³¹⁰ a po řádném odůvodnění. Nařízení se označuje jako *exequatur*. Cílem je, aby prostředky výkonu podle českého práva byly vztaženy na cizí rozhodnutí, na něž tak bude přenesena síla vykonatelnosti, která jinak v ČR chybí.³¹¹

Pokud půjde o vydávání dědictví do ciziny, v praxi se bude postupovat podle Instrukce ministerstva spravedlnosti. Za podmínky, že byly zaplacený nebo zajištěny všechny pohledávky věřitelů zůstavitele přihlášené ve stanovené lhůtě, dědické poplatky, a příslušný orgán dal souhlas k vývozu věci, se majetek vydá³¹². Zaplacení daní a poplatků cizincem, který nemá v ČR bydliště, ani se zde nezdržuje, se ověřuje dotazem u místně příslušného správce daně podle DŘ.³¹³ Nelze-li vydat přímo dědici nebo jeho zmocněnci, vydá se diplomatické misi nebo konzulárnímu úřadu k dalšímu opatření.³¹⁴ Dědictví do ciziny se vydává v naturální podobě nebo i jenom v penězích.³¹⁵

³⁰⁴ Např. v Japonsku rozhoduje o rozvodu manželství správní úřad. ŠTEFANKOVÁ, LYSINA: *Mezinárodní právo...*, s. 270.

³⁰⁵ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 411.

³⁰⁶ Dále srov. § 64, zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁷ KUČERA: *Mezinárodní právo ...*, s. 411 – 413.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 413.

³⁰⁹ TLÁŠKOVÁ: *Dědictví s mezinárodním...*, s. 200.

³¹⁰ § 63 a § 64 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

³¹¹ MARIEL, Françoise. Exequatur. In FIALA, Josef (ed). *Mezinárodní právo soukromé a obchodní: Sborník přednášek francouzských učitelů na Právnické fakultě MU v letech 1997 – 1998*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 36.

³¹² Např. Národní galerie dává souhlas u vývozu kulturně cenných obrazů, rytin a soch.

³¹³ § 58 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

³¹⁴ MÁŠILKO, STEINER: *Mezinárodní právo...*, s. 210.

³¹⁵ DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní ...*, s. 1296.

3.5.2 Uznávání a výkon cizích rozhodnutí po rekodifikaci

Nová právní úprava výslovně zakotvuje, že cizím rozhodnutím je nejen rozhodnutí soudu, ale i úřadu cizího státu. To se dříve dovozovalo teorií. Tato rozhodnutí jsou v ČR účinná, pokud je české orgány uznají a pokud nabyla právní moci, která je potvrzena příslušným zahraničním orgánem.³¹⁶

Opět jsou stanoveny překážky, pro které nelze rozhodnutí uznat. Překážky uznání navazují na dosavadní úpravu jen s malými odchylkami. Ve věcech dědických půjde opět o rozhodnutí, kdy je výlučná pravomoc dána českým soudům, tj. pokud pozůstalostí je věc nemovitá na území ČR nebo pokud zůstavitel byl občanem ČR, ač měl obvyklý pobyt v cizině a pozůstalost se nachází na území ČR, jestliže o projednání požádá některý z jeho dědiců, který má obvyklý pobyt v ČR. Novou překážkou je litispendence, bylo-li u českého soudu zahájeno řízení dříve než to v zahraničí, na základě jehož rozhodnutí se o uznání žádá.³¹⁷

NZMPS ponechává uznání rozhodnutí ohledně věcí majetkových (tedy i dědických) stejné, tedy postačí přihlídnutí, jako by šlo o tuzemské rozhodnutí. Pro případy „*pochybnosti, zda se v řízení před cizím orgánem postupovalo způsobem, který se nesrovnává se zdejšími představami o řádném vedení řízení a zacházení se stranami*“ se ale zpřísní dosavadní postupy uznávajícího orgánu pro uznání rozhodnutí. Řízení může být přerušeno. Stanoví se lhůta pro zahájení speciálního řízení. Až po jeho pravomocném ukončení nebo marném uplynutí lhůty se může pokračovat. Ke speciálnímu řízení bude místně příslušný okresní soud, který je obecným soudem navrhovatele uznání rozhodnutí, jinak okresní soud, v jehož obvodu nastala nebo může nastat skutečnost, pro niž má uznání rozhodnutí význam. Jednání se nemusí nařizovat, rozhodovat se bude rozsudkem. Pokud ve lhůtě nebude podán návrh k zahájení, bude v diskreci příslušného orgánu, jaké důsledky z toho vyvodí.³¹⁸

Jde o obecná ustanovení, která se užijí subsidiárně ke speciálnímu § 79 NZMPS. Ten stanoví uznávání pravomocných cizích rozhodnutí přímo ve věcech dědických vydaných státy, v nichž měl zůstavitel v době své smrti obvyklý pobyt nebo občanství. Zároveň ale musí být splněna podmínka, že takový stát vydává dědictví zůstavitelů s obvyklým pobytem v ČR k projednání českým soudům, nebo přiznává účinky jejich rozhodnutí v těchto věcech. Pak budou taková rozhodnutí uznána bez dalšího řízení, leda by tomu bránila pravomoc českých

³¹⁶ § 14 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

³¹⁷ Dále srov. § 15 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

³¹⁸ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 51.

soudů. Toto pojetí odpovídá situacím, kdy české soudy nemají pravomoc o dědictví rozhodovat.³¹⁹

Ve speciálním ustanovení existuje i zvláštní překážka uznání rozhodnutí pro rozpor s § 78 NZMPS. To stanoví, že pokud se rozhoduje podle cizí hmotněprávní dědické úpravy a dojde k odúmrti, majetek, jenž se nachází na území ČR, může připadnout pouze ČR. Rozhodnutí, která by těmto normám odporovala, by byla u nás bez účinků.

Ohledně výkonu cizího rozhodnutí se vychází z úpravy ZMPS. Splňuje-li cizí rozhodnutí v majetkových věcech podmínky pro uznání podle NZMPS, může být nařízen jeho výkon, a to rozhodnutím soudu ČR, které je nutné odůvodnit.

³¹⁹ Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 51.

4 Úprava dědického práva s mezinárodním prvkem unijními právními předpisy

Evropské mezinárodní právo soukromé se zakládá na ustanoveních Smlouvy o založení ES. Nejdůležitějším je čl. 65 přijatý Amsterodamskou smlouvou umožňující přijímat akty sekundárního práva pro soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem. Podle něj se přijímaly normy upravující pravomoc civilních soudů členských států EU v přeshraničních sporech, normy kolizní a normy upravující uznání a výkon cizích soudních a dalších rozhodnutí vydaných v jiných zemích EU v civilních věcech. Lisabonskou smlouvou se tato problematika dostala do čl. 81 Smlouvy o fungování EU. Justiční spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem podle tohoto článku může navíc zahrnovat i přijímání opatření pro sblížení právních předpisů členských států.³²⁰

Právo EU přenechává úpravu soukromého práva (tedy i dědického) v kompetenci členských států. Spolupráce probíhá ale v procesním právu.³²¹ Mezi nejdůležitější předpisy v těchto věcech patří nařízení Brusel I a Brusel II bis, ale ty oba vylučují svou aplikaci v oblasti dědění.³²² Pro usnadnění řízení ve věcech dědických v rámci EU tak budou využita pouze nařízení upravující dokazování³²³ a doručování³²⁴. Mimo to byly pod záštitou evropských notářů vytvořeny internetové stránky www.successions-europe.eu, které jsou dostupné ve všech úředních jazycích EU a slouží jako praktický nástroj k vyhledání informací ohledně úpravy dědictví v jednotlivých právních řádech členských států EU.

Dlouhá léta nebyly věci dědické unifikovány unijní úpravou. Jako první si dal za prioritu adoptovat evropský nástroj pro kolizní úpravu ve věcech dědických Vídeňský akční plán v roce 1998.³²⁵ Evropská komise vydala 1. března 2005 Zelenou knihu Dědictví a Závětí, která je sdělením shrnujícím stanoviska členských států pro oblast dědění v rámci EU. V roce 2004 vyzval Haagský program k zahrnutí celé problematiky od rozhodného práva přes pravomoc, uznání a výkon dědických rozhodnutí až po dědická osvědčení a celoevropskou evidenci závětí.³²⁶

³²⁰ ONDŘEJ: *Mezinárodní právo...*, s. 294 – 295.

³²¹ ŠPOKOVÁ: *Dědictví s mezinárodním...*, s. 60.

³²² Čl. 1, bod 2, písm. a) nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech; čl. 1, bod 3, písm. f) nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

³²³ Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

³²⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

³²⁵ FAWCETT, CARRUTHERS: *Cheshire, North & Fawcette private...*, s. 1286.

³²⁶ SVOBODA, Jiří. Zelená kniha Dědictví a Závětí. *Ad Notam*, 2005, č. 3, s. 98.

Hlavním důvodem, proč se touto problematikou zabývat, je četnost jejího výskytu. Každé desáté dědické řízení v EU obsahuje mezinárodní prvek a jejich počet nadále narůstá. Každoročně se v nich pohybuje majetek v hodnotě asi 120 miliard euro. Nejednotná úprava je faktickým omezením volného pohybu osob a vede k „*dlouhým a finančně náročným dědickým řízením, přičemž reálné postavení dědiců je nepříjemně komplikováno.*“³²⁷ Unifikace hmotněprávní úpravy dědictví v národních právních řádech ale není v dohledné době možná, proto je jedinou možností sladit kolizní a procesní normy. V této souvislosti by mělo dojít k odstranění hlavních problémů, např. existence velkého počtu orgánů, které mohou být v otázce dědictví s mezinárodním prvkem příslušné, nebo rozdrobení dědictví, jež může nastat kvůli existenci nejednotných pravidel. Různorodost předpisů totiž brání plnému uplatňování základního lidského práva – práva vlastnického, což je v rozporu s ustálenou judikaturou³²⁸ ESD.³²⁹

4.1 Nařízení o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

14. října 2009 předložila Evropská komise konečný návrh Nařízení, který byl vytvořen na základě Zelené knihy Dědictví a Závětí a konečně schválen 4. července 2012. Toto Nařízení stanovuje jak procesní, tak i kolizní normy a bude účinné ve vztahu k osobám zemřelým od 17. srpna 2015 dále³³⁰. Tento časový rozestup má sloužit k prostudování relevantních informací, zařízení nezbytných formalit ohledně poslední vůle, příp. umožnění volby práva tak, aby se zjednodušil postup těm, kteří mají soukromé a finanční zájmy v alespoň dvou zemích, a to jak přímo v EU, tak mimo ni.³³¹

Přestože bude Nařízení v celém rozsahu závazné a přímo použitelné ve státech a mezi státy EU, zůstanou závazky z mezinárodních smluv se třetími státy v oblasti dědění nedotčeny a

³²⁷ Anonym. *Zjednodušení dědického řízení mezinárodního rozměru v EU* [online]. EUROSOP, 23. října 2009 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/8461/14046/clanek/zjednoduseni-dedickeho-rizeni-mezinarodniho-rozmeru-v-eu>>.

³²⁸ Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 28. dubna 1998, *Metronome Musik v Music Point*, C-200/96, Sb. rozh. s. I 01953; Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 12. července 2005, *Alliance for Natural Health and Others v Secretary of State for Health*, C-154/04 a 155/04, Sb. rozh. s. I 06451.

³²⁹ Důvodová zpráva Evropské komise k Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, s. 2.

³³⁰ Od tohoto data bude tedy značně omezena aplikace § 74 an. zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

³³¹ TREMOSA, François. *The New EU Regulation 650/2012 on International Successions* [online]. Notaries of Europe, 4. listopadu 2013 [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné z: <<http://www.notaries-of-europe.eu/news/latest/2013/regulation-international-successions>>.

budou mít před Nařízením aplikační přednost. Pro ČR se jedná o mezinárodní smlouvy o právní pomoci s bývalými socialistickými státy a Haagské úmluvy o mezinárodní správě pozůstalosti.³³²

Hlavním cílem Nařízení je, aby „*příslušný soud mohl projednat celé dědictví bez ohledu na umístění pozůstalosti (např. nemovitosti), aby přitom mohl aplikovat vlastní právo a aby rozhodnutí vydaná dědictvím soudem byla uznávána i v ostatních členských státech.*“³³³ Díky tomu bude věc projednána jako celek u jednoho soudu, který bude aplikovat své hmotné dědické právo v jednom řízení podle svých procesních předpisů.

Nařízení se obecně týká všech aspektů dědění, výslovně se ale vylučují otázky týkající se darování pro případ smrti, pojistných smluv, trustů, režimů společného jmění manželů nebo povahy věcných práv vztahujících se k majetku³³⁴. Pravidla ohledně těchto bodů se nemění a každá země si navíc zanechává právo na daně z přechodu dědictví a úpravu celních a správních věcí.³³⁵

Rozhodné právo je zakotveno (stejně jako v NZMPS) jako právo toho státu, v němž měl zůstavitel svůj obvyklý pobyt v době smrti. Nařízení počítá i s obtížnými případy, kdy zůstavitel odešel do zahraničí, avšak trvale udržoval úzký vztah ke státu svého původu, nebo pokud pobýval střídavě v několika státech, aniž by se v některém z nich usadil trvale. V takových výjimečných případech může být užito právo státu, ke kterému měl zůstavitel nejužší vztah. Zůstaviteli bude dána možnost volby rozhodného práva pro dědictví jako celek.³³⁶

Příslušným k projednání pozůstalosti podle Nařízení je obecně soud členského státu, na jehož území měl zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti. Fakultativně je možná i dohoda o volbě soudu. Článek 10 Nařízení stanovuje příslušnost podpůrnou pro případy, kdy se majetek zůstavitele, jenž měl poslední obvyklý pobyt mimo EU, nachází na území EU, a článek 11 Nařízení příslušnost zbytkovou (*forum necessitatis*), podle které rozhodnou soudy členského státu, jestliže ve třetím státě, k němuž má daná věc úzkou vazbu, není řízení možné nebo nelze rozumně zahájit, příp. vést. Zároveň ale musí existovat dostatečná vazba na stát, kde se řízení zahájilo. Uznávání rozhodnutí o pozůstalosti pak bude automatické bez potřeby dalšího zvláštního řízení. Článek 40 Nařízení ale vymezuje taxativní důvody pro neuznání rozhodnutí. Postup pro výkon rozhodnutí upravuje článek 45 an. Nařízení.

³³² ŘÍHA, Martin. Evropské dědické nařízení vstoupilo v platnost. *Ad Notam*, 2012, č. 5, s. 14.

³³³ HECZKOVÁ, Zuzana. *Státní příslušnost jako přežitek? Nové dědické nařízení EU přináší zásadní změny* [online]. ksb.cz, 8. ledna 2013 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné z: <http://www.ksb.cz/en/news-publications/articles/1420_statni-prislusnost-jako-prezitek-nove-dedicke-narizeni-eu-prinasi-zasadni-zmeny>.

³³⁴ Dále srov. čl. 1, bod 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

³³⁵ TREMOSA, François. *The New EU Regulation 650/2012 on International Successions* [online]. Notaries of Europe, 4. listopadu 2013 [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné z: <<http://www.notaries-of-europe.eu/news/latest/2013/regulation-international-successions>>.

³³⁶ ŘÍHA: *Evropské dědické...*, s. 14.

Zbrusu novým institutem bude evropské dědické osvědčení, které bude sloužit jako veřejná listina osvědčující právní nástupnictví po zůstaviteli, a bude tak použitelné pro provedení zápisu do příslušných rejstříků v jiných členských státech. Účinky bude mít ale i ve státě jeho vydání. Nařízení upravuje postup, jímž se řídí vydávání osvědčení; pro zjednodušení půjde využít standardizovaný formulář. Ten je nyní dokončován a je posledním chybějícím kouskem nové regulace.³³⁷

Už nyní jsou spatřována i negativa Nařízení, jako je otázka opravných prostředků proti evropskému dědickému osvědčení, které by bylo vydáno nepříslušným soudem, nebo by jeho obsah byl chybný. Tato obrana bude možná pouze u soudů ve státě jeho vydání, což může být pro dotčené osoby velkou komplikací.³³⁸ Až s účinností Nařízení se ukáže, jak bude vše doopravdy fungovat v praxi.

³³⁷ TREMOSA, François. *The New EU Regulation 650/2012 on International Successions* [online]. Notaries of Europe, 4. listopadu 2013 [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné z: <<http://www.notaries-of-europe.eu/news/latest/2013/regulation-international-successions>>.

³³⁸ ŘÍHA, Martin. Seminář k Evropskému dědickému nařízení. *Ad Notam*, 2013, č. 5, s. 48.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo předložení uceleného pohledu na dědictví s mezinárodním prvkem podle české vnitrostátní úpravy a zjištění, k jakým změnám od 1. ledna 2014 dojde. Dalším cílem bylo srovnání dosavadní a rekodifikované úpravy a seznámení se s úpravou na úrovni EU. Nyní se naskýtá prostor pro závěrečné zhodnocení významu změn, které nová právní úprava přináší.

Jak je demonstrováno výše, stávající úprava dědictví s mezinárodním prvkem v ZMPS a jiných právních předpisech byla spíše velmi krátká a navíc roztržitá (a to jak v rámci ZMPS, tak v rámci celého právního řádu). V praxi bylo nutné vždy hledat podrobnější řešení otázek v naučné literatuře a komentářích, které ale jsou v dnešní době již zastaralé³³⁹. Naproti tomu přináší NZMPS modernizaci a obohacení právní úpravy. Jako pozitivum lze vnímat zachování ověřeného jednotného dědického statutu i opuštění zastaralého hraničního určovatele státní příslušnosti, který v dnešní době negarantuje co nejefektivnější výběr rozhodného práva pro osoby, které mají kvůli zaměstnání, rodině či z jakýchkoli jiných důvodů svůj trvalý pobyt v zahraničí a jsou s cizím státem spjaty úžeji než se svou domovskou zemí. Toto pojetí odpovídá dnešnímu a nejspíše i budoucímu stavu, kdy dochází k oslabování svazku mezi státem a občanem.

Podrobnější a jasnější úprava vnáší světlo do řešení otázek souvisejících se způsobilostí zřídit a zrušit závěť, s dalšími pořízenými pro případ smrti nebo s odúmrť. Široce je pojata úprava pro zachování platnosti formy a institut volby práva ve věcech dědických, což v tomto směru dostává náš právní řád na úroveň zavedených evropských standardů. Nová úprava v podstatě vylučuje spory o platnost závěti, co se formy týče. Předchází se tak situacím, kdy by bylo s majetkovými hodnotami zůstavitele naloženo jinak, než odpovídá jeho vůli. Je zachována možnost projednat dědictví (at' se nachází kdekoliv) podle zůstavitelovy vůle bez toho, aby došlo k rozštěpení na projednání podle jeho vůle a podle zákona (tam kde by byl testament formálně neplatný).³⁴⁰

V kolizní úpravě dědictví podle NZMPS můžeme spatřit zohlednění nových institutů zavedených občanským právem hmotným a jejich uplatňování ve vztazích s mezinárodním prvkem. Novým zákonem je zaručeno širší uplatňování a zároveň ochrana autonomie vůle osob jako základní zásady soukromého práva, která jde ruku v ruce souladně s celou jeho rekodifikací.

³³⁹ Nejnovější komentář od doktora Pokorného, který není příliš podrobný, pochází z roku 2004, kdy ČR teprve vstupovala do EU. Poslední podrobně zpracovaný komentář od profesora Kučery a profesora Tichého vyšel v roce 1989.

³⁴⁰ TSCHÖPL: *Národní a unifikovaná úprava...*, s. 54.

Opět kladně hodnotím nově propracovanější problematiku spojenou s více státními občanstvími, která je v dnešní době taktéž obvyklá a která s mezinárodním dědictvím úzce souvisí. I zde se normují řešení, jež dříve pouze tvrdila teorie, nebo jež lépe reflektují dnešní dobu.

Procesní úprava dědického řízení s mezinárodním prvkem na mě působí velice komplikovaně a hlavně roztržštěně. Je těžké zorientovat se v dosavadní úpravě. NZMPS se snaží v rámci svých norem vnést alespoň nějaký systém do úpravy pravomoci českých soudů k projednání dědictví. Celkově se dá říci, že nová úprava procesních pravidel bude podrobnější a bude začleněna v zákoně systematicky jako první.

V dědickém řízení s mezinárodním prvkem se nově zavádí možnost přenechání majetku nepatrné hodnoty vypraviteli pohřbu, čímž se výslovně řeší postup v těchto případech, které by byly jak nespravedlivé vůči vypraviteli tak neekonomické (složitě vydávání jen minimálního objemu majetku do zahraničí). Jako menší nedostatek nového zákona spatřuji, že není upravena zvláštní výluka z vynětí pravomoci diplomatů ohledně dědického řízení. To bude sice nadále možné na základě mezinárodních smluv, ale už nepůjde využít, pokud zahraniční stát nebude jejich signatářem.

Úprava cizineckého práva v užším smyslu v NZMPS přináší definici cizince a nově normuje způsobilost být účastníkem řízení, která nikterak v původním zákonu upravena nebyla. Bude platit za totožných podmínek jako procesní způsobilost (kritérium obvyklého pobytu), což podle mého názoru opět usnadňuje práci soudu. O tom svědčí i pravidlo, že subsidiárně postačí splnění podmínek českého právního řádu.

Nová úprava přímo v zákoně upravuje postup pro aplikaci zahraničního práva a stanovuje jeho zjišťování z úřední povinnosti. Pokud ale ani po uplynutí přiměřené doby nepůjde obsah cizího právního řádu zjistit, existuje explicitní ustanovení o užití českého práva v takovém konkrétním případě. Také bude přiznána vyšší míra respektování nezávislosti soudního rozhodování, když zjišťování a posuzování vzájemnosti bude ponecháno čistě na uvážení soudu. Uznání rozhodnutí vychází z dosavadní úpravy, za zmínku ale stojí, že zákon zakotvuje jako překážku uznání rozhodnutí litispendenci, která dosud do taxativního výčtu nepatřila. V případech pochybností o způsobu rozhodování a řádného vedení řízení ohledně rozhodnutí, které má být uznáno, bude moci být zahájeno zvláštní řízení, které celou věc přehodnotí. Toto řízení vnímám jako velmi užitečný nástroj k ochraně demokratických principů, jimiž se ČR řídí.

Jako velmi důležité vnímám, že NZMPS slaďuje použitelná kritéria ve věcech dědických, aby bylo dosaženo jednodušších postupů a právní jistoty. V kolizní normě týkající se dědění se stanoví hraniční určovateli obvyklého pobytu v době smrti. S ohledem na to, že pro pravomoc ve

věcech dědických je použito stejné kritérium, bude český soud v řízení o dědictví postupovat podle svého práva (*lex fori*), což je nespornou výhodou především pro úpravu dědických poměrů, která se vyznačuje velmi výraznou provázaností mezi hmotným a procesním právem. Soudům se tak zjednoduší situace zejména v případech, kdy doposud bylo nutné aplikovat na základě kolizních norem zahraniční hmotněprávní úpravu, ale postup se řídil českou. To mnohdy vedlo k velmi těžko řešitelným situacím, kdy určitému zahraničnímu dědickému hmotněprávnímu institutu neodpovídala česká procesní úprava, a naopak. Při shodě mezi procesní a hmotněprávní úpravou se tento citelný nedostatek odstraní.³⁴¹

Podobně jako NZMPS je koncipováno i Nařízení, jež v oblasti dědění schválila v loňském roce EU. To taktéž stanovuje stejné hraniční určovatele (obvyklý pobyt v době smrti) tak, že příslušný soud může postupovat podle svých procesních předpisů a zároveň aplikuje vlastní hmotněprávní dědickou úpravu, což celé řízení zjednodušuje a přináší výslednému rozhodnutí právní jistotu. Nařízení se také snaží co nejpodrobněji vyrovnat s možnostmi speciální stabilizace kritéria obvyklého pobytu, aby do budoucna bylo jasné, jak postupovat v případech, kdy osoba obvyklý pobyt nemá, nebo naopak existuje více států, kde obvyklý pobyt má. V těchto případech i já spatřuji prvek nejistoty spočívající v tom, že soud musí správně určit místo obvyklého pobytu nebo místo, k němuž existuje nejužší vztah. Vzhledem k tomu, že ve věcech smluvních dnes soudy běžně podobná kritéria posuzují, věřím, že si povedou stejně obratně při posuzování konkrétních situací v dědickém řízení a brzy se vytvoří doktrína, která bude obecně respektována napříč Evropou. Za největší přínos v rámci unifikace ve věcech dědických vidím zakotvení evropského dědického osvědčení, které snad zjednoduší zdlouhavou administrativu okolo dědického řízení v rámci EU.

Orientace v předpisech týkajících se dědictví s mezinárodním prvkem nebude ulehčena ani od 1. ledna 2014. Nadále bude nutné zkoumat dvoustranné mezinárodní dohody o právní pomoci a další mezinárodní úmluvy, kterými je ČR vázána. Od 17. srpna 2015 přibude nutná aplikace unijního Nařízení. I přesto, že NZMPS se užije až subsidiárně, pokud se přednostně neaplikují mezinárodní smlouvy, příp. unijní právo, nalezne tento zákon své využití, zejména v mezinárodních vztazích vně EU.³⁴²

Na druhou stranu alespoň systematika NZMPS upravuje kolizní a procesní věci dědické na jednom místě a pohromadě. Otázky jurisdikční předcházejí otázkám kolizním tak, jak to odpovídá postupům v řízení, kdy se nejprve musí stanovit pravomoc českých soudů, aby se mohlo ve věci jakkoliv dále postupovat. Tím pádem se ulehčí orientace v zákoně samotném.

³⁴¹ SVOBODA: *Dědické řízení s cizím...*, s. 90.

³⁴² BŘÍZA: *Nový český zákon ...*, s. 583.

Při celkovém pohledu na věc je zřejmé, že nová podrobnější zákonná úprava dědického práva je pozitivním přínosem, neboť do této chvíle bylo nutno dlouze studovat teorii dovozená pravidla aplikace norem dědického práva v ZMPS (a to jak kolizní, tak procesní úpravy), která bez zákonného podkladu nebyla nijak právně závazná nebo vymahatelná. Jednoznačnost nové úpravy proto hodnotím zcela kladně.

Podle mého názoru bylo tedy nejvhodnějším postupem zrušit původní zákon a nahradit jej novým. Změny, jež nám rekodifikace mezinárodního práva soukromého přináší alespoň ve věcech dědických, jsou v tak velkém rozsahu (od změny v systematice zákona, přes jeho podrobnější propracovanost, až po celkovou modernizaci, která spíše bude vyhovovat poměrům v dnešní době i v budoucnu), že by jich nebylo možno dosáhnout pouhou novelizací původního zákona. Zpracování nového zákona o mezinárodním právu soukromém tak vnímám jako potřebné a veskrze pozitivní.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

- BRIGGS, Adrian. *The Conflict of Laws*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. 287 s.
- BYSTRICKÝ, Rudolf. *Nástin mezinárodního práva soukromého*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 229 s.
- CLARKSON, Christopher M. V., HILL, Johnatan. *Jaffey on the Conflict of Laws*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002. 613 s.
- COLLIER, John G. *Conflict of Laws*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 403 s.
- ČERNOHUBÝ, Milan, MÁSILKO, Vilém. *Mezinárodní právo soukromé a procesní v praxi československých soudů a státních notářství*. Praha: SEVT, 1968. 218 s.
- DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I: komentář, § 1-200za*. Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1 - 487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- FAWCETT, James, CARRUTHERS, Janeen M. *Cheshire, North & Fawcett: private international law*. 14th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. 1390 s.
- FENYK, Jaroslav, ONDRUŠ, Radek. *Právní styk s cizincem v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy*. Praha: Linde, 1997. 595 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 s.
- KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno – Plzeň: Doplněk a Aleš Čeněk, 2009. 464 s.
- KUČERA, Zdeněk. *Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého*. Praha: Karolinum, 1996. 110 s.
- KUČERA, Zdeněk, TICHÝ, Luboš. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním: komentář*. Praha: Panorama, 1989. 368 s.
- LYSINA, Peter, ŠTEFANKOVÁ, Natália a kol. *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesním: komentár*. Praha: C. H. Beck, 2012. 585 s.
- MÁSILKO, Vilém, STEINER, Vilém. *Mezinárodní právo soukromé v praxi*. Praha: Orbis, 1976. 368 s.
- MCCLEAN, David. *Morris: The Conflict of Laws*. 5th ed. London: Sweet and Maxwell, 2000. 592 s.
- ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 476 s.
- POKORNÝ, Milan. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním: komentář*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. 354 s.

POLÁČEK, Bohumil. *Praktikum mezinárodního práva soukromého a práva mezinárodního obchodu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 240 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 308 s.

ŠTEFANKOVÁ, Natálie, LYSINA, Peter a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. Praha: C. H. Beck, 2011. 649 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde, 2011. 711 s.

Odborné časopisy a příspěvky ve sbornících

BARTOŠ, Jiří. Dědictví po zůstaviteli s dvojným státním občanstvím. *Ad Notam*, 2012, č. 3, s. 9 -10.

BŘÍZA, Petr. Několik slov o novém zákonu o mezinárodním právu soukromém. *Rekodifikační novinky*, 2012, č. 7, s. 4 – 5.

BŘÍZA, Petr. Nový český zákon o mezinárodním právu soukromém v kontextu práva EU a mezinárodních smluv. *Právní rozhledy*, 2013, č. 17, s. 570 – 583.

ELIÁŠ, Karel. Raison d'être práva dědického. In HORYNA, Mojmír (ed). *Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám*. Praha: Karolinum, 2008, s. 137 - 146.

KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnického práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad Notam*, 2013, č. 3, s 5 – 6.

MARIEL, Françoise. Exequatur. In FIALA, Josef. (ed). *Mezinárodní právo soukromé a obchodní: Sborník přednášek francouzských učitelů na Právnické fakultě MU v letech 1997 – 1998*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s 30 - 51.

ŘÍHA, Martin. Evropské dědické nařízení vstoupilo v platnost. *Ad Notam*, 2012, č. 5, s. 14 – 18.

ŘÍHA, Martin. Seminář k Evropskému dědickému nařízení. *Ad Notam*, 2013, č. 5, s. 48.

SVOBODA, Jiří. Dědické řízení s cizím prvkem. *Ad Notam*, 2009, č. 3, s. 81 – 90.

SVOBODA, Jiří. Zelená kniha Dědictví a Závětí. *Ad Notam*, 2005, č. 3, s. 98 – 101.

ŠPOKOVÁ, Eliška. Dědictví s cizím prvkem. *Ad Notam*, 2003, č. 3, s. 57 – 60.

TLÁŠKOVÁ, Šárka. Dědictví s mezinárodním prvkem. *Ad Notam*, 2008, č. 6, s. 197 – 200.

TSCHÖPL, Robert. Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického. *Ad Notam*, 2001, č. 2, s. 32 – 34.

TSCHÖPL, Robert. Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického. *Ad Notam*, 2001, č. 3, s. 51 – 56.

Elektronické prameny

Anonym. *Zjednodušení dědickeho řízení mezinárodního rozměru v EU* [online]. EUROSKOP, 23. října 2009 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/8461/14046/clanek/zjednoduseni-dedickeho-rizeni-mezinarodniho-rozmeru-v-eu>>.

HECZKOVÁ, Zuzana. *Státní příslušnost jako přežitek? Nové dědicke nářizení EU přináší zásadní změny* [online]. ksb.cz, 8. ledna 2013 [cit. 5. listopadu 2013]. Dostupné z: <http://www.ksb.cz/en/news-publications/articles/1420_statni-prislusnost-jako-prezitek-nove-dedicke-narizeni-eu-prinasi-zasadni-zmeny>.

TREMOSA, François. *The New EU Regulation 650/2012 on International Successions* [online]. Notaries of Europe, 4. listopadu 2013 [cit. 11. listopadu 2013]. Dostupné z: <<http://www.notaries-of-europe.eu/news/latest/2013/regulation-international-successions>>.

Právní předpisy a související zdroje

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Ústavní zákon České národní rady č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní republiky.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn.

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů.

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 59/2010-MOC-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

Vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví.

Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Důvodová zpráva Vlády ČR k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Důvodová zpráva Evropské komise k Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

Mezinárodní smlouvy

Vídeňská úmluva o diplomatických stycích ze dne 18. dubna 1961.

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z 24. dubna 1963.

Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských nebo obchodních ze dne 18. března 1970.

Haagská úmluva o mezinárodní správě pozůstalostí z 2. října 1973.

Evropská úmluva o poskytování informací o cizím právu ze 7. června 1968.

Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z 28. září 1954.

Úmluva o právním postavení uprchlíků z 28. července 1951.

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. srpna 1987, sp. zn. Cpjf 27/86.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. září 1999, sp. zn. 21 Cdo 2460/98.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. dubna 2009, sp. zn. 21 Cdo 1371/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 21 Cdo 5206/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 21 Cdo 200/2009.

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 10. června 2003, sp. zn. 18 Co 428/2001.

Rozhodčí nález Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, sp. zn. Rsp 78/92.

ROLLS COURT: Rozhodnutí ze dne 13. ledna 1846, *Nelson v Lord Bridport*, 8 Beav 547.

Court of Probate: Rozhodnutí ze dne 20. června 1871, *Lynch v Provisional Government of Paraguay*, LR2 P & D.

High Court of Justice: Rozhodnutí ze dne 1. ledna 1974, *Cruse v Chittum*, 2 All ER 940.

Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 17. února 1977, *Di Paolo v Office national de l'emploi*, 76/76, Sb. rozh. s. 315, odst. 17-20.

Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 8. července 1992, *Knoch v Bundesanstalt für Arbeit*, C-102/91, Sb. rozh. s. I-4331, odst. 21 a 23.

Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 28. dubna 1998, *Metronome Musik v Music Point*, C-200/96, Sb. rozh. s. I 01953.

Evropský soudní dvůr: Rozhodnutí ze dne 12. července 2005, *Alliance for Natural Health and Others v Secretary of State for Health*, C-154/04 a 155/04, Sb. rozh. s. I 06451.

ABSTRACT in English

The subject of this thesis on the topic “*International Inheritance*” is to give a complete view of Czech legislation regarding international inheritance and its change after the recodification of the Czech private law.

First of all the attention is dedicated to the institute of inheritance and specification of cases when international element appears in inheritance. Then the Conflict of Law rules regarding inheritance, multiple nationality and escheat are analyzed according to contemporary and future legislation. Afterwards the procedural part of international inheritance – jurisdiction, status of foreigners, identification and application of foreign law, reciprocity and recognition and enforcement of decisions is compared in accordance with old and new legislation. The EU legislation on international inheritance is mentioned in the last chapter.

This thesis investigates what changes will the new laws effect from 1st January 2014 when they come into force. To conclude the outcome of this research, we can see that new legislation shows systematization, improvement and modernization of the existing legal provisions, which is necessary for nowadays and for the future. This is evidenced by (so far only approved) legislation concerning the issue of inheritance affairs at EU level.

ABSTRAKT v českém jazyce

Předmětem této diplomové práce na téma „*Dědictví s mezinárodním prvkem*“ je komplexní pohled na českou vnitrostátní úpravu dědictví s mezinárodním prvkem a její změna po rekodifikaci soukromého práva.

Nejprve je věnována pozornost institutu dědění a vymezení případů, ve kterých se může objevit mezinárodní prvek. Dále se rozebírá kolizní úprava dědění, vícenásobného státního občanství a odúmrti podle současné a budoucí právní úpravy. Poté se práce zabývá procesní úpravou dědictví s mezinárodním prvkem, srovnává se stará a nová úprava pravomoci, postavení cizinců, zjišťování a aplikace zahraničního práva, vzájemnosti i uznání a výkonu rozhodnutí. V poslední kapitole je zmiňována úprava dědění v rámci předpisů EU.

Práce zjišťuje, k jakým změnám od 1. ledna 2014 účinností nových zákonů dojde. Lze shrnout, že se jedná o systematizaci, zpřesnění a modernizaci dosavadní zákonné úpravy, které jsou v dnešní době i do budoucna nutné. O tom svědčí i (prozatím pouze platná) úprava problematiky věcí dědických na úrovni EU.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV / THE LIST OF KEY WORDS

Dědění	Inheritance
Mezinárodní prvek	International element
Kolizní normy	Conflict of Law rules
Vícenásobná státní příslušnost	Multiple nationality
Odúmrť	Escheat
Pravomoc	Jurisdiction
Postavení cizinců	Status of foreigners
Zjišťování a aplikace zahraničního práva	Identification and Application of foreign law
Vzájemnost	Reciprocity
Uznání a výkon rozhodnutí	Recognition and Enforcement of decision